

Pelle Erobreren – Hjem, kære hjem

- Uddrag af bind 1 Barndom, bind 3 Den store kamp og bind 4 Gryet

Erik Henningsen – *Sat ud*, 1892

Hvad vil det sige at have et hjem?

I *Pelle Erobreren* følger vi Pelle fra Stengården på Bornholm til København, hvor han bor mange forskellige steder, inden han køber huset *Gryet* sammen med Ellen og lander det sted, hvor han måske føler sig mest hjemme. I romanen kommer vi ind i mange forskellige hjem og kan som fluen på væggen fornemme stemninger og se med egne øjne, hvor forskelligt et hjem kan se ud i 1800-tallet. I dette forløb vil vi derfor se på de forskellige hjem romanen fremstiller og diskutere, hvad der definerer et hjem og hvilken betydning det har for personerne.

Introduktion

Her er fire nedslag i Pelle Erobreren, hvor vi vil se på, hvordan et hjem kan se ud på dette tidspunkt i historien, og hvad det er, der skaber tryghed i hjemmet.

De fire nedslag med fokus på hjemmet er:

1. Hjemmet på *Stengården*
2. Hjemmet i *Arken* i København
3. Hjemmet hos familien Stolpe
4. Hjemmet *Gryet* med Ellen og børnene

1. Hjemmet på Stengården

Introduktion til kapitel 3 – Pelles hjem på Stengården

Pelle er sammen med Lassefar kommet til Bornholm fra Sverige, da de efter mor Bengtas død søger lykken udenfor Sverige, hvor der er stor fattigdom på dette tidspunkt. Lassefar og Pelle får job på Stengården, hvor de skal passe køer. På et tidspunkt bliver Pelle lokket ind i laden af eleven på gården, der er Pelles ”chef”. Hr. eleven vil gerne vise sin magt over Pelle, der bare er en simpel røgterdreng, og udstiller derfor Pelle overfor resten af gårdens ansatte:

Øvelser til Pelle Erobreren – Barndom

1. Hvordan er hierarkiet på Stengården?
2. Beskriv Pelle og Lassefars hjem på Stengården.
3. Hvad har de med sig fra det tidligere hjem i Sverige?
4. Hvordan tror du, deres tidligere hjem sammen med mor Bengta var?
5. Beskriv mødet mellem Lassefar og Hr. eleven
6. Hvordan taler de til hinanden?
7. Hvorfor hævner Lassefar ikke Pelle?
8. Hvordan reagerer Pelle på farens svigt?
9. Hvordan reagerer Lassefar på ydmygelsen?
10. Er det et trygt hjem?

Skriveøvelse – Opgøret med autoriteten

Del klassen i to. Den ene halvdel skriver Lassefars forsvarstale og den anden halvdel skriver Pelles anklage mod faren. Lav evt. mindre grupper, så der er flere taler.

Lassefars forsvarstale

Skriv en forsvarstale for Lassefar

1. Hovedpåstand
2. Belæg
3. Rygdækning – kom med eksempler
4. Gendrivelse – hvad kunne Pelles anklage være
5. Inddrag alle tre appelformer

Pelles anklage

Skriv Pelles anklage mod faren

1. Hovedpåstand
2. Belæg
3. Rygdækning – kom med eksempler
4. Gendrivelse – hvad kunne farens forsvar være
5. Inddrag alle tre appelformer

2. Hjemmet i *Arken* i København

Introduktion til kapitel 7 og 17 – Pelles hjem i Arken

Tre dage efter Pelle er ankommet til København flytter han ind i Arken, som er en gammel faldefærdig kaserne, hvor de allerfattigste bor. Her møder han mange skæbner og forsøger på den bedst mulige måde at skabe et hjem ud af de få ting, han har. Pelle oplever en stor omsorg på trods af den store fattigdom, men de mange tragisk skæbner, som han oplever i Arken, er også med til at skubbe til den sociale indignation, som han føler, og dermed er Pelles klassekamp også et forsøg på at skabe forandring for de folk, der lever i Arken.

Øvelser til kapitel 7 og 17 om Arken

1. Beskriv Arken
2. Hvordan passer det ind i et traditionelt hjem?
3. Hvordan beskrives kontrasten til Arken?
4. Hvordan bliver de mennesker, der bor i Arken, beskrevet?
5. Hvilke forskelle er der på beskrivelsen i kapitel 7 og 17?
6. Hvad kan denne forskel skyldes?
7. Sammenlign med fortællingen om Noahs ark.
8. Hvad vil forfatteren gerne sige med denne sammenligning?
9. Kan du føle dig tryk i Arken?

3. Hjemme hos Stolpe

Introduktion til kapitel 10 – Pelles besøg hos familien Stolpe

Pelle får et nært venskab med fagforeningsmanden Stolpe, der ofte inviterer Pelle hjem i lejligheden. Det er også her Pelle møder datteren Ellen, som han bliver kæreste med og senere gifter sig med. I uddraget her er Pelle på besøg hos familien Stolpe.

Øvelser til kapitel 10 – Hjemme hos Stolpe

1. Beskriv hjemmet
2. Beskriv familien
3. Hvad er det, der gør, at Pelle føler sig godt tilpas her?
4. Hvordan passer familien ind i en traditionel familie?
5. Kan du føle dig tryk her?

4. Hjemmet, *Gryet*, med Ellen og børnene

Introduktion

I det 4. og sidste bind af Pelle Erobreren, *Gryet*, er Pelle og Ellen flyttet udenfor byen i et hus, så børnene kan komme væk fra baggårdene og fabriksrøgen og i stedet få frisk luft. Det giver også familien mulighed for at dyrke deres egne grøntsager, og der er mere plads at udfolde sig på. Sammen med Ellens far, Stolpe, har Pelle også fået sat gang i et byggeri på markerne omkring huset, så det kan give mulighed for, at flere arbejdere kan flytte derud.

Øvelser til kapitel 23 – Hjemme i *Gryet*

1. Beskriv familien
2. Hvordan fremstilles henholdsvis Ellen og Pelle?
3. Er det en idyllisk eller en realistisk fremstilling?

4. Hvordan kommer trygheden til syne?
5. Hvordan tror du, det er at være barn her?
6. Sammenlign de fire hjem; Stengården, Arken, Stolpes hjem og Gryet.
7. Hvilken betydning har det folk at have et trygt hjem?
8. Perspektivér til maleriet *Sat ud*, 1887

Tekstuddrag til Hjem, kære hjem

Bind 1 – Barndom, kapitel 3 – Pelles hjem på Stengården

Eleven¹ trak ham inden for Porten² og skød den i. Der blev mørkt, Drengen som kom fra det stærke Dagslys kunde lige straks intet skelne, og det han efterhaanden skimtede tog uformelige Omrids i hans rædde³ Fantasi. Stemmer lo og brummede plumret for hans Øren, og nogle Hænder der forekom ham forfærdelig store tumlede ham imellem sig. En uhyggelig Rædsel krøb over ham ledsaget af forrykte springende Forestillinger om Røvere og Mord, og han gav sig til at skrige højt af Angst. En mægtig grov Haand lagde sig over hele hans Ansigt, og i Stilheden som fulgte paa hans kvalte Skrig hørte han en Stemme ude i Gaarden kalde paa Pigerne, de skulde komme og se noget morsomt.

Han var for lammet af Skræk til at fatte hvad der blev gjort ved ham, og undrede sig blot svagt over hvad der kunde være af morsomt derude i Sollyset. Mon han nogensinde fik Solen at se mere?

Som Svar paa hans Tanke blev Porten i det samme slaaet op. Lyset vældede ind, han kendte Ansigterne om sig og stod der selv med nøgen Krop midt i Dagen, Bukserne ned om Hælene og Skjorten kiltet op under Vesten. Henne til Siden stod Eleven med en Kørepisk og klippede⁴ efter hans nøgne Legeme.

»Spring!« raabte en bydende Stemme, og Pelle sprang sanseløs af Skræk og Forvirring ud i Gaarden.

Dér stod Pigerne ude, de lo og hvinede ved Synet af ham, han vendte sig for at flygte ind i Porten igen. Men Pysken traf ham, og han maatte atter frem i Dagslyset, han humpede som en Kænguru og kaldte ny Jubel ned over sig. Derude stansede han, stod ret op og ned og græd hjælpeløst, mens det regnede ned over ham med raa Bemærkninger, især fra Pigerne. Han ænsede ikke Pysken mere men krøb blot sammen for at skjule sig, til han sank om paa Stenbroen⁵ i en krampagtig hulkende Klump.

(Lassefars reaktion er først at true Hr. eleven med en hammer, men han får ikke rigtig gjort noget ved det og lover derfor Pelle, at han vil slå Hr. eleven ihjel eller måske bare tæske ham. Pelle går og glæder sig til at faren skal hjælpe ham med at få hævn.)

”Nede i Hjørnet af Kostalden var der skilt et Rum fra med Brædder; det havde ingen Dør, og der var en tommebred Aabning mellem hver Brædde saa det lignede et Træmmebur. Det var Røgterkamret. Et bredt Sengested optog det meste af Pladsen; det var tømret op af raa Brædder, og Kamrets Stengulv gjorde det af for Sengebund. Paa et tykt Lag Rughalm laa nogle Sengeklæder huler til bulter, de tykke sribede Uldvaar⁶ var stive af skorpet Kosnavs, hvori der strittede Fjær og Halmstraa.

Midt i Sengen laa Pelle og krøb sammen, han havde Dynen op om Nakken og laa og gassede sig. Paa Sengekanten sad Lasse og rodede i den grønne Kiste mens han snakkede halvhøjt hen for sig.

Han var midt i sin Søndagsandagt. Stump for Stump tog han langsomt de Smaating frem der var bragt med fra det opløste Hjem. Det var lutter Nyttegenstande: Garnnøgler, Tøjstumper og lignende, der gik med efterhaanden til at holde hans og Drengens Klæder ved Lige. Men for ham var hver Ting en

¹ Eleven = her en ung dreng, der skal oplæres til at være forvalter

² Porten = her er det ladeporten

³ Rædde = ræd = bange. Hans bange eller skræmte fantasi

⁴ Klippede = svirpede med pysken

⁵ Stenbroen = Her i betydningen gårdspladsen

⁶ Uldvaar = sengetøj af uld

Relikvi⁷ der maatte tages varsomt om, og det blødte i ham hvergang en eller anden Del slap op. For hver Genstand han lagde til Side gentog han langsomt, hvad Bengta havde sagt om deres Bestemmelse, da hun laa for Døden og ordnede alt paa det bedste for ham og Drengen: »Garn til Pøjkens⁸ graa Sokker! – Lapper til hans Søndagstrøje som skal snart lægges ned paa Ærmerne! – Huske ikke at gaa for længe med Hoserne forinden de bødes⁹!« Det var den Døendes sidste Vilje, og den blev efterkommet i et og alt. Lasse bevarede den ordret trods sin daarlige Hukommelse.

Saa var der Smaating som havde tilhørt Bengta selv, billig Pynt med hver sin glade Historie fra Marked og Højtider, som han mumlende opfriskede.

Drengen holdt af denne dæmpede Brummen, som han ikke behøvede at høre efter eller svare paa – og som var saa behagelig at glide bort i. Han laa og døsede og kiggede ud mod den lyse Himmel, mæt og træt og med en svag Fornemmelse af noget uhyggeligt der var overstaaet.

Det gav et Sæt i ham. Han havde hørt Døren til Kostalden gaa, og nu lød der Støvleskridt paa den lange Fodergang. Det var Eleven, han kendte straks de forhadte Skridt igen.

Det krøb i ham af Glæde. Nu skulde den Fyr faa at føle, at man ikke maatte gøre Drengene noget, naar de havde en Far der kunde løfte sin Mand i stiv Arm og skælde ud – ja meget værre end Forvalteren¹⁰. Nu skulde – han rejste sig over Ende og stirrede spændt paa Faderen.

»Lasse!« kaldtes der nede i Kostalden.

Den Gamle brummede tvært. Han blev siddende men flyttede uroligt paa sig.

»Las–se!« lød det lidt efter igen, vigtigt og utaalmodigt.

»Ja–ha!« Lasse rejste sig og gik derud.

»Kan du ikke svare naar man kalder paa dig, din svenske Hallunk¹¹? Er du døv?«

»Jo svare kan jeg vel,« sagde Lasse med rystende Stemme. »Men Hr. Eleven skulde nu ikke – – jeg er Fader skal jeg sige – – og Faderhjærtet – –«

»Jeg er tilfreds du var Jordemor, saa skal du svare naar man kalder! Ellers skal jeg faa Forvalteren til at snakke lidt med dig – forstaar du det!«

»Ja saa, ja jo – Hr. Eleven faar undskylde, men jeg hørte ikke –«

»Naa men vil du saa huske, at Aspasia¹² ikke skal med paa Græs i Morgen.«

»Skal hun kælve¹³ kanske?«

»Ja naturligvis! Troede du maaske hun skulde fole?«

Lasse lo pligtskyldigst og fulgte Eleven tilbage gennem Stalden. Nu maatte det vel komme, Pelle sad op og stirrede i stiv Lytten. Men han hørte blot Faderen gøre endnu en Undskyldning, lukke Halvdøren og komme tilbage med langsomme stolprende¹⁴ Skridt. Saa brast han i Graad og krøb langt ned under Dynen.

Lasse gik og rodede en god Stund og smaagnavede over et eller andet; saa kom han hen og trak varsomt Dynen bort fra Drengens Hoved. Men Pelle borede sit Ansigt ned i Sengeklæderne, og da Faderen drejede det mod sig, mødte han et fortvivlet uforstaaende Blik der fik hans eget til at flakke hvileløst i Kamret.

»Ja« sagde han med et Forsøg paa at være gnaven »du kan sagtens tude. Men naar én nu ikke ved hvor Aspasia staar¹⁵, saa faar man vel være høflig ved jeg.«

»Jeg kender godt Aspasia, hun staar tredje fra Døren her,« hulkede Drengen.

⁷ Relikvie = en hellig genstand

⁸ Pøjkens = svensk for drengens

⁹ Hoserne forinden de bødes = han skal ikke gå med strømperne for længe inden de skal vedligeholdes, sys, stoppes.

¹⁰ Forvalteren på Stengården er kendt for at være meget streng

¹¹ Halunk = stammer fra tjekkisk og betyder nogen tigger

¹² Aspasia = navnet på en af køerne

¹³ Kælve = når en ko føder en kalv, kælder den

¹⁴ Stolprende = vaklende, stavrende

¹⁵ Lasse har temmelig sikkert ikke gået ret meget i skole, så han har aldrig lært at læse.

Lasse vilde give et vranget Svar men sank sammen i det, grebet og afvæbnet af Drengens Fortvivlelse. Han overgav sig paa Naade og Unaade, bøjede sig ned saa han støttede sin Pande mod Drengens, og sagde hjælpeløst:

»Ja Lasse er fattig ja, gammel og fattig! en Flab kan spille ham paa Snuden. Gnistre i Vrede kan han ikke længer, og ingen Kræfter er der i Næven – hvad hjælper det saa én knytter den! Alting maa han tage imod – og lade sig slænge hid og did – og takke til! – saadan er gamle Lasse. Men saa maa du huske, at det er for din Skyld han lar sig spytte paa; ellers tog Lassefar sit Kram og gik – alt det gammel han er. Men du kan gro af det din Far muldner¹⁶. Og saa faar du stoppe Graaden!« Han tørrede Drengens vaade Øjne med Dynen.

Pelle forstod ikke Faderens Ord, men de beroligede ham alligevel, og lidt efter faldt han i Søvn. Men længe laa han og snøftede i Søvn.

Lasse sad stille paa Sengekanten og lyttede til Drengens Søvn, og da den var blevet nogenlunde rolig listede han gennem Stalden og ud. Det havde været en fattig Søndag, og nu vilde han dog hen og se, om nogen af Karlene var hjemme og havde Besøg – for saa vankede der Brændevin. Lasse nænnede ikke selv at tage op af Lønningen til at købe Snaps for; de Penge fik nok at gøre om de skulde strække til det nødvendige. –

Bind 3 – Den store kamp, kapitel 7 – Arken

Arken laa hen som en tung graa Masse nu; der var mørkt altid, Efteraarslyset kunde ikke naa ned. I det indre af Massen rugede bestandig bælgmørk Nat; de der holdt til dør maatte lytte sig frem som Muldvarpe. Mørket bar Lyde frem som ikke kunde gøre sig gældende i Sommerlyset; der lød en ustanselig Mudren ud, af Væsner som færdedes halvt i Blinde. Naar Søvn for en Stund tog det, afslørede Nattestilheden endnu en Verden; Væggetøjet brød sig hørligt Vej under de gamle Tapeter, Rotter og Mus og Træorme arbejdede omkap; Mørket lugtede helt krydret af det dryssende Ormemel. Overalt i den gamle Kage arbejdede Opløsningen ved tusend Smaadyrs Hjælp. Undertiden blev det til en voldsom Lyd der vækkede Pelle, naar en eller anden Bjælke var undergravet og faldt ned i nyt Leje. Saa vendte han sig om paa den anden Side.

Naar han var ude om Aftenen lagde han gerne Vejen om ad Strøget for at faa Del i Lysglansen; Butikkernes rige Luksus holdt noget vaagent i ham, der lod sig drage styrkende Sammenligninger mellem her og dør. Naar han kom fra den oplyste By ud i sit eget Kvarter, laa Smøgerne som hæslige Afløb for Mørket, og *Arken* ragede uhyggelig op mod Nattehimlen som et tungt Bjærg. Skumle Kælderaabninger førte ned i Bjærgets Rødder, og dernede i de mørke Indvolde færdedes gustne snavsede Skabninger med en osende Lampe. Det var alle dem der levede af *Arkens* Elendighed, Jærnhandlere, Marskandisere¹⁷, og Agerkarle¹⁸ der laante Penge ud mod haandfaaet Pant¹⁹. De gik sky og rodede mellem besynderlige Dynger; Mørket havde slaet sig i dem, Pelle maatte altid tænke paa de *Underjordiske*²⁰ derhjemme. Saadan havde Klippens Fod aabnet sig for ham i hans Barndom, og han havde gysende set Dværge pusle om mellem deres forbandede Skatte. De gik her som graadige Trolde, pillede Grundlaget bort under *Arkens* sorgløse Væsner saa de en Dag faldt ned i Kælderen – og aad dem med Hud og Haar. Den onde Side af Æventyret var i al Fald ingen Løgn!

Bind 3 – Den store kamp, kapitel 17 - Arken

Paa den anden Side Broen – opad Torvet – laa Pottemanden med sin Skude; han havde stablet Kajen fuld af Jydepotter, og Kristianshavns Madammer kom og slog Handel af. Og bagved ragede *Arkens* Masse op.

¹⁶ Muldne = at blive til muld

¹⁷ Marskandisere = personer, der sælger brugte ting

¹⁸ Ågerkarle = personer der låner penge ud til en meget høj rente, lånehaj, bedrager

¹⁹ Håndfæst pant = pant, der af pantsætteren gives i en andens (pantaverens) væge som sikkerhed

²⁰ De underjordiske = Før i tiden troede mange på Bornholm, at der fandtes overnaturlige væsener, der levede under jorden

Saa uhyre den var, virkede den ikke som nogen Kaserne, men laa der med sit vilkaarlige Præg af Landsby – af hundrede Landsbyer fejet sammen i en uredelig Dyng. Oprindelig kunde der have været en lille Bindingsværksrønne paa ét Stokværk, med Frontspids. Den havde saa givet sig til at yngle Storstad, sat sig af ved Knopskydning til alle Sider og opad helt kalejdoskopisk²¹, til en vældig Klump med smaa Stumper Fasade, en Kile Tag, dybe Kroge og ludende Frontspidser mellem hinanden i et endeløst Virvar – helt op til femte Sals Højde over Midten. Deroppe svævede altid en blaa Dunstkreds og angav Skakten, det fælles Aandehul for *Arkens* Mylder. Han kunde skelne Madam Frandsens Kvist med Røghatten deroppe; og længere nede, i en dyb Kløft som skar sig ind i Massen, genkendte han Hannes Vindu. Ellers kunde han ikke lokalisere ret mange af de smaa Vinduer, der stirrede ud som brustne Øjne. Selv Kulmanden der var Vicevært, vidste daarlig Rede paa *Arkens* Krinkelkroge og Gange.

Han saá *Arkens* Væsner rende frem og tilbage over Broen, sorgløse og med korteste Sigt; de var altid paa Færde i sidste Øjeblik og styrtede af Sted. Der var noget rørende over deres Glemsomhed, som Nøden havde fremkaldt; i *Arken* skulde man først til at bjærge Føden, naar man havde sat sig til Bords og opdagede at der ingenting var.

Bind 3 – Den store kamp, kapitel 10 – Pelle besøger familien Stolpe

Han befandt sig inderlig vel ved at blive optaget i hendes Hjem, hvor der bag det robuste Københavnerhumør skjulte sig helt patriarkalske Tilstande. Alting hvilede paa Orden og Ærbødighed for Forældre, især for Faderen, der havde det afgørende Ord i alle Spørgsmaal og sin egen Plads, hvor ingen anden satte sig. Naar han kom hjem fra Arbejdet, kappedes de voksne Sønner endnu om at bringe ham hans Tøfler, og Hustruen havde altid en ekstra Bid til ham. Den yngste Søn Frederik der snart havde udlært, gik og glædede sig som et Barn til den Dag, han blev Svend og skulde drikke Dus med den Gamle.

De beboede en rummelig ny Treværelsers Lejlighed med Pige-kammer; for Pelle der var vant til at se sine Fæller herovre holde til i et Værelse med Køkken, var det ikke saa lidt af en Oplevelse. Sønnerne havde Kost og Bolig hjemme, de sov i Pige-kamret. Hjemmet var bygget op og holdtes sammen ved fælles Kræfter. Naar Medlemmerne ubetinget bøjede sig for Husfaderen, var det ikke af Underkuethed – de gjorde blot som alle andre. Stolpe var sit Fags Førstemand, en anset Arbejder og Bevægelsens Veteran. Hans Ord blev af sig selv staaende.

Ellen var den eneste, der ikke respekterede hans Overhøjhed men frejdigt gav sig til at trætte ham af, ofte uden anden Hensigt end den at sige ham imod. Hun var Pige-barnet i Familien og Skrabkagen²² – det benyttede hun sig af. Undertiden saá det ud, som Stolpe var bragt til det yderste og vilde knuse hende i sin Fortørnelse; men han underkastede sig altid.

Pelle var han svært glad for, og beundrede i Smug Datteren endnu mere. »Kan du saa se, der er noget ved Tøsen, Mutter! hun forstaar at vælge sig Mandfolk,« kunde han begejstret udbryde.

»Ja jeg skal ikke have noget imod ham,« svarede Madam Stolpe. »Lidt bondsk er han jo endnu, men det render han vel nok af sig.«

»Bondsk – han? Nej du kan tro, han ved hvad han vil. Dér har hun sku fundet sin Overmand!« sagde Stolpe triumferende.

I de to Brødre fandt Pelle et Par trofaste Kammerater, der ikke var fri for at se op til ham.

²¹ Kalejdoskopisk = farverigt

²² Skrabkagen = et barn født af en mor i en fremskreden alder

Bind 4 – Gryet, kapitel 23 – Pelles hjem ”Gryet”

Og saa er det igen Foraar i Danmark!

Allerede længe har det trukket op til det, Lærken kom før Frosten endnu var af Jorden, og saa dukkede Ståren op. Og en Dag var Luften pludselig blevet høj og let, saa Blikket igen engang kunde gaa vidt ud; der var kommet en egen bred Luftighed i Blæsten – det var Vaarens Aande. Den kom strygende med Bud om unge karske²³ Kræfter, og Folk rettede Ryggen og aandede dybt ind. »Ah Søndenvinden!« sagde de og aabnede Sindet i Forventning.

Og dér kommer han selv ridende over Havet Syd fra midt i sit Følge af kaad Ungdom. Saa herligt har hans Indtog aldrig været, ligner han ikke straalende Solen selv! Havet glitrer under gyldne Hove, og Luften er dirrende fuld af Straale-Spyd der gribes og kastes under det kaade Ridt. Tju og hej – i halsbrækkende Galop over Bølgerne! hvem kommer først til de danske Strande?

Som en bred Blæst gaar Vaaren frem over Øer og Bælter og favner det hele i overmodig ung Styrke, han synger i Børnenes aabne Munde som i en Konkylie og rutter med luftig Friskhed. Kvindens Tænder bliver friske af hans Kys og blinker omkap med hendes Øjne; hendes Kind blusser under hans Strøg og er dog kølig – som solmoden Frugt der dugges af Morgenens. Og i Mandens Hjerne hvirvler det paany, den vider sig ud for Vaarvinden til et renblæst Hvalv – stort som Himlen selv – og blaaner i ør Forventning. Højt i den gaar de vilde Fugles syngende Træk; den svimler mod sin egen Uendelighed. Barhovedet og med et Smil af Sol gaar han frem som en ung Kæmpe, der har drukket sig en Rus i sin egen Styrke, breder Armene ud og vækker trallende det hele! Ingenting kan staa for ham. Han kilder den sovende Jord under Hjertet og raaber overgivent ned i hendes dunkle Skød: Kuk engang! Og dybt nede spjætter Livets Rødder til og vaagner; de sætter Safterne i Omløb igen, Pindsvin og Markmus tumler søvndrukne frem og giver sig til at pusle i Hegnene. Nede fra Mørket gærer og bobler det op af gammelt der raadner bort, og Grøfternes sure Vand giver sig til at rinde mod Havet.

Menneskene staar og stirrer himmelfaldne efter den rundhaandede Kæmpe, til det gror i dem ogsaa og de selv faar Raad til en Del. Alt det man umulig kunde, nu kan man det pludselig – og mere til! Bonden har allerede forlængst Ploven i Jorden, og Sædemanden spænder sin Kurv omkring sig – nu skal Landet klædes igen.

Dagene længes og tager til i Varme, det er herligt at følge dem og vide det gaar opad. En Dag fjærner Ellen Forsatsdørene og slaar op paa vid Gab ud til Haven; det er som en Befrielse. Men sikke meget Snavs, Lyset aabenbarer!

»Nu faar vi travlt, Petra Drejer!« siger Ellen. Den lille forvoksne Sypige smiler med sine sørgmodige Øjne, og de to giver sig til at feje ned og vaske Vinduer; nu og da kommer en lille Tøs ind fra Haven og sladrer, fordi hun ikke maa lege med Annas store Dukke. Men Svend Trøst²⁴ er i Marken fra Morgen til Aften; han hjælper Bedstefar Stolpe med at bygge de ny Arbejderboliger. Det er en køn Hjælp! Naar Ellen henter ham ind til Maaltiderne, er han saa snavset, at hun er ved at gaa ud af sit gode Skind.

»Gud ved, hvordan Gamle Brun²⁵ har det?« siger Ellen pludselig, bedst som hun gaar. »Nu har vi ikke hørt fra ham i tre Dage. Det er helt trist at tænke paa, at han er saa langt væk. Bare man nu tager sig ordenlig af ham.«

Pelle har styrtende travlt – det er ikke ret meget de ser til ham. Nu har Bevægelsen²⁶ taget fat paa hans Ide for Alvor, og han skal selv skalte og valte med det hele, saa han har begge Hænder fulde. »Har jeg en Mand – eller har jeg ingen?« siger Ellen, naar hun engang imellem faar Hold i ham.

»Nu bliver det snart bedre,« svarer han. »Naar vi først faar Maskineriet ordenlig i Gang, knirker det af sig selv.«

²³ Karske = friske

²⁴ Svend Trøst er en søn Pelle har fået med Marie, som han havde en kort affære med.

²⁵ En ven, der tidligere har boet hos dem

²⁶ Bevægelsen = fagbevægelsen

Morten²⁷ er den eneste, der ikke tager sig noget alvorligt til. Han gaar og drysser – og virker underlig afstikkende midt i al Travlheden. »Han tænker!« siger Ellen og stanser midt i Tæppebankningen.

»Gudskelov man ikke er bleven Forfatter.«

Pelle vil gerne have ham draget ind i Foretagendet. »Der er saa meget at skrive og holde Foredrag om,« siger han. »Alt det kunde du gøre meget bedre end jeg.«

»Nej du, jeg kan ikke,« svarer Morten. »Dit Arbejde gror i mig ogsaa, jeg har det i Tankerne bestandig og har jo selv tænkt paa at give en Haand – men jeg kan ikke. Hvis jeg kommer til at yde mit Bidrag til din vældige Gærning, bliver det paa en anden Maade.«

»Du gør ikke noget ved din Bog om Solen heller,« siger Pelle bekymret.

»Nej, for hver Gang jeg vil arbejde med den, gaar den saa underlig i ét med din Gærning for mig. Jeg kan ikke holde Tankerne ud fra hinanden; for Tiden føler jeg mig som en Muldvarp, der roder blindt om i den sorte Muld under Livets mægtige Træ. Jeg graver og søger, og hvert Øjeblik støder jeg paa de tunge Rødder af dette vældige over Jorden. Jeg kan ikke se dem, men jeg hører det tone deroppe fra – og lider ved ikke at kunne følge dem op i deres mægtige Sammenhæng deroppe i Lyset.

En Søndag Formiddag sidst i Maj sad de ude i Haven. Vuggen var flyttet ud i Solen, Pelle og Ellen sad paa hver sin Side af den og talte om Hjemmets Anliggender; Ellen havde meget at fortælle ham, naar hun havde ham for sig selv. Barnet laa og gloede op i Luften med sine mørke Øjne, der var Ellens op ad Dage; han var brun af Lød og buttet. Det saas paa ham, at han var undfanget i Sol og Kærlighed.

Lasse Fredrik sad henne for sig selv ved Tjørnen og malede paa et Billede, som Pelle ikke maatte se, før det var færdigt. Han gik paa Tegneskole nu og var flink, han havde et skarpt Blik for Mennesker – navnlig de Fattige kunde han tage paa Kornet som de gik og stod. Han havde en let Haand; med to-tre Streger kunde han give det, Faderen møjsommeligt havde maattet arbejde sig til. »Du snyder,« sagde Pelle gerne, halv fortrydelig – »det kan ikke taale at ses nær ved!« Men han maatte indrømme at det lignede.

»Naa, faar jeg snart Billedet at se?« raabte han over. Han var svært nysgærrig.

»Ja, nu er det færdigt,« sagde Lasse Fredrik og kom med det.

Billedet forestillede en Gade, hvori der holdt en enlig Mælkevogn; bag Vognen laa en Mælkedreng med blødende Hoved. »Han er faldet i Søvn, fordi han maa saa tidlig op,« forklarede Lasse Fredrik. »Saa idet Vognen kører frem, gaar han bagover.« Det morgenøde i Gaden var godt givet, men Blodet var altfor knaldende rødt.

»Det er meget uhyggeligt,« sagde Ellen gysende. »Men sandt er det.«

²⁷ En ven, de har boende

Pelle Erobreren – Klassekampen

- Uddrag af bind 3 – Den store kamp

Erik Henningsen, En agitator på Nørre Fælled, 1899

Hvordan kan klassekampen kæmpes?

Der findes mange måder at lave store samfundsomvæltninger på. Krige og voldelige revolutioner er en af måderne, men der har også været mere fredelige og ikke-voldelige kampe, der har skabt forandringer. Tænk bare på det danske demokrati, der siges at være verdens eneste demokrati, der ikke er opstået på baggrund af voldelige handlinger. I slutningen af 1800-tallet i Danmark havde vi den store arbejdsnedlæggelse, der førte til storlockout. Konflikten udspillede sig mellem arbejdere og arbejdsgivere og handlede om uenighed om arbejdstid og løn, men udviklede sig også til mere generelle principper om retten til at organisere sig i fagforeninger. Den 3. bog i *Pelle Erobreren* hedder *Den store kamp* og handler netop om denne konflikt. I dette forløb skal vi primært se på, hvordan Pelle præger resultaterne igennem retorikken.

Introduktion

Her vil være tre eksempler på, hvordan klassekampen bliver udkæmpet i *Pelle Erobreren* 3. del med titlen *Den store kamp*, der refererer til den storstrejke og klassekamp, som arbejderne fører i København i slutningen af 1800-tallet og som slutter med *septemberforliget* i 1899. For Pelle bliver det retorikken og agitationen, der bliver styrken og vejen frem mod forandring, men flere af hans kammerater bruger andre metoder. I denne øvelse skal du derfor se på, hvad de forskellige metoder kan og diskutere, hvad resultatet kunne have været af de andre metoder.

De tre forskellige måder på klassekamp:

1. Gennem Retorikken - agitation
2. Gennem kunsten
3. Gennem volden

1. Klassekampen gennem Retorikken - agitationen

Pelles første tale:

Introduktion til kapitel 9 – uddraget med Pelles første tale

I København bliver Pelle hurtigt en del af det politiske arbejds miljø, da han på egen krop oplever, hvordan underklassen kæmper for at klare dagen og vejen. Han bor i *Arken*, som er en gammel faldefærdig kaserne på Christianshavn, som huser nogle af byens fattigste skæbner. Han føler herigennem en social indignation, som bliver den motivation, der fører ham ind i kampen for retfærdighed. I dette kapitel tager han til et politisk folkemøde i parken for at få lidt adspredelse og fornemme, hvor langt arbejderne er kommet i klassekampen.

Den politiske tale

Pelles tale hører under den genre, som kaldes den politiske tale. Kendetegnene ved den type tale er, at den gerne skal påvirke og overtale tilhørerne om et bestemt politisk budskab eller en bestemt holdning. De appelformer, der bør have mest vægt i en politisk tale er logos og etos, men patos får efterhånden en større og større plads i den politiske retorik.

Det er vigtigt i en politisk tale, at du er bevidst om, at der blandt tilhørerne både er tilhængere og modstandere. Et vigtigt formål er derfor at få overbevist modstanderne og bekræfte tilhængerne. Spørgsmålene tager udgangspunkt i Toulmins argumentationsmodel og Ciceros pentagram.

Øvelser til Pelles første tale

1. Beskriv situationen
2. Hvem er Pelle?
3. Hvem henvender han sig til?
4. Hvad er formålet med talen?
5. Beskriv talens indhold
6. Hvilke udfordringer kan der være forbundet med at holde talen?
7. Hvad er hovedpåstanden
8. Hvad er belægget for påstanden?
9. Er der rygdækning?
10. Er der gendrivelse?
11. Hvilke appelformer bruger han?
12. Hvordan er tilhørernes reaktion på talen?
13. Bliver talens formål indfriet?
14. Er Pelle overrasket over talens effekt?

Pelles store tale

Introduktion til kapitel 24 – uddraget med Pelles store tale

Arbejdsløsheden er stor, og det udnytter arbejdsgiverne til at holde lønnen nede og øge arbejdstiden, så forholdene for arbejderne bliver efterhånden værre og værre. En del af klassekampen handler netop om at skabe mere ordnede forhold, da mange familier lever på et eksistensminimum. Skuffelsen og vreden over arbejdssituationen skaber stor uro blandt arbejderne.

Øvelser til optakten til talen

1. Hvordan er situationen?
2. Hvordan bliver pladsen beskrevet?
3. Hvordan bliver de arbejdsløse beskrevet?
4. Forsøger kommunen at gøre noget for at afhjælpe arbejdsløsheden?
5. Hvordan oplever familierne situationen?
6. Hvad er det, der gør, at arbejderne lægger deres værktøj?
7. Hvorfor mener Pelle ikke, at det nytter at gå til kommunen?

Øvelser til den store tale

1. Hvad adskiller en agitator fra en traditionel taler?
2. Hvor holder han talen?
3. Hvem henvender han sig til?
4. Hvad er formålet med talen?
5. Beskriv talens indhold
6. Hvilke udfordringer kan der være forbundet med at holde talen?
7. Hvad er hovedpåstanden
8. Hvad er belægget for påstanden?
9. Er der rygdækning?
10. Er der gendrivelse?
11. Hvilke appelformer bruger han?
12. Hvordan er tilhørernes reaktion på talen?
13. Hvad virker stærkest i talen?
14. Lykkedes formålet med talen – kan talen skabe forandring?
15. Kommentér på den fysiske, mundtlige del af talen (actio).
16. Perspektivér til maleriet ”En agitator på Nørre Fælle” (1899)

Komparativ analyse af Pelles to taler

1. Hvilke ligheder er der?
2. Hvilke forskelle er der?

Diskussionsøvelse - Etosdyder og høj moral

I retorikken taler man også om de tre etosdyder, der er med til at styrke etos hos taleren og som er særlig vigtig i en politisk tale. De tre etosdyder

1. Velvilje (eunoia) overfor tilhøreren – du viser, at du godt kan lide dit publikum
2. Klogskab (fronesis) – du viser, at du ved noget om emnet
3. Høj moral (areté) – du viser, at du er god til at være menneske og efterlever eksempelvis kardinaldyderne (mod, retfærdighed, selvbeherskelse og klogskab/sund dømmekraft)
4. Diskutér nu, om Pelle udviser de tre etosdyder og om han, under punktet *høj moral*, viser de kardinaldyder, der er nævnt.

2. Klassekampen gennem kunsten:

Besøget hos Morten

Introduktion til kapitel 8 – uddraget med besøget hos Morten

En af de kammerater Pelle ofte mødes med er Morten, som han kender helt tilbage fra tiden i Rønne på Bornholm. Morten er meget belæst og finder stor inspiration i litteraturen. De er begge involveret i klassekampen, men hvor Pelle mener, at møderne i fagforeningerne og den mere traditionelle politiske kamp er vejen frem, mener Morten at litteraturen også kan være en vej til politisk forandring. I kapitlet er Pelle på besøg hos Morten.

Øvelser til besøget hos Morten

1. Hvad tror Pelle, Morten skriver?
2. Hvorfor vil Morten have, at det skal være en hemmelighed, at han skriver digte?
3. Hvad handler digtet om?
4. Hvad er Pelles reaktion på digtet?
5. Har Pelle ret i, at der ikke er noget interessant i *fattigfolks kamp for brødet*?
6. Hvad viser det om Pelles syn på underklassen?
7. Beskriv Mortens syn på 'det store'.
8. Hvad mener Morten med, at mennesket er helligt?
9. Hvorfor mener Pelle ikke selv, at han er en profet?
10. Mener Pelle, at litteraturen kan have effekt på klassekampen?

3. Klassekampen gennem volden:

Volden – den hårde tone

Introduktion til kapitel 23 – uddraget med overvejelser om vold

Den store strejke har stået på i lang tid, og arbejderne er begyndt at blive utålmodige. De ser ikke, at strejken har haft den ønskede effekt, men den har blot skubbet dem ud i fattigdom og sult. Derfor ulmer utilfredsheden og flere af arbejderne ønsker at vise deres vrede gennem fysisk vold. I dette kapitel er Pelle rundt i byen for at få folk til at holde fast i håbet om forandring.

Øvelser til Volden – den hårde tone

1. Hvordan beskrives situationen blandt folk?
2. Hvorfor er tonen blevet hårdere?
3. Forstår Pelle nu bedre, hvad Morten mener med, at mennesket er helligt?
4. Hvorfor går folk i en stor bue uden om de arbejdsløse?
5. Hvad stopper arbejderne om at overfalde 'den velklædte herre'?
6. Hvilken effekt ville volden have haft på arbejderne situation?
7. Er der historiske eksempler på, at vold har skabt positive forandringer?

4. Den store Sejr

Den store sejr

Introduktion til kapitel 36

Den store kamp slutter med fredsftalen eller det der i historiebøgerne bliver benævnt *septemberforliget*, der giver arbejderne absolutte rettigheder til forhandling af løn og arbejdsvilkår, og samtidig giver arbejdsgiverne retten til at lede og fordele arbejdet. Selve sejren bliver beskrevet i kapitel 36.

Øvelser til Sejren

1. Hvordan bliver sejren beskrevet
2. Sammenlign med situationen før
3. Hvordan er synet på det arbejde, de skal i gang med?
4. Hvad gør dem særligt stolte?
5. Hvilken af de tre metoder, mener romanen, er den rette?
6. Siger det noget om det danske samfund?

Diskussion

1. Hvilke styrker og svagheder er der ved de tre kamp-teknikker?
2. Kom med eksempler fra verdenshistorien, hvor de tre metoder har skabt forandring.
3. Hvilken metode ville du have valgt?

Tekstuddrag – Pelle Erobreren – Den store kamp

Kapitel 9 – Den første tale

Der var ingen Stemning over Forsamlingen, Kvinderne morede sig ikke, og Mændene sad og lyttede efter noget der bed igennem. Pelle kendte de fleste igen fra Diskussionsmøderne; selv de unge havde haarde Ansigter, hvoraf der lyste en haardnakket Spørgen. Denne jævne uskyldige Underholdning stillede ikke den brændende Utaalmodighed, der fyldte Sindene og fik dem til at lytte spændt ud efter Varsler.

Han sad og pintes under sin Fremfærd, den ihærdige Farten og Agiteren sad ham i Blodet – sikken en Lejlighed til at slaa et Slag for Sammenslutningen her gik ubenyttet hen! Kvinderne her trængte netop til et Hagl¹, baade Fabrikspigerne og de gifte Koner der holdt igen paa deres Mænd. Og deroppe stod de og spildte Tiden med Sang og Digtersludder! I et Spring stod han deroppe.

»Det kan være godt nok med alle de kønne Ord!« raabte han iltet – »men de fører bare til saa lidt, for hvem der ikke skal leve af dem! Præsten og Hunden tjener Føden med Munden, men vi andre er henvist til vore Næver, om vi vil opnaa noget. Hvad gaar vi og lister uden om Sagen for – med Vers og Prækerads²? ved vi maaske ikke hvad vi vil endnu? De siger vi har været Trælle i tusend Aar – saa har vi vel haft Tid til at betænke os! Hvorfor sker der saa lidt, skønt alle gaar og venter noget og er parat? Er der kanske ingen der har Mod til at føre an?«

Der rejste sig stærkt Bifald, navnlig fra de unge; de trampede og raabte. Pelle tumlede ned, han var ganske svedig.

Den gamle Fører kom op paa Talerstolen og takkede de assisterende for den fornøjelige Underholdning. Han henvendte ogsaa en smilende Tak til Pelle, det var glædelig at der endnu var Ild i Ungdommen, selv om den tog fejl af Anledningen! De ældre havde baaret Bevægelsen frem gennem trange Tider, men havde ikke noget imod at lade Ungdommen prøve sig.

Pelle vilde op og svare igen, men Madam Johnsen³ holdt ham fast i Frakken. »Lad vær Pelle,« hviskede hun angst – »du vover dig for langt ud.« Hun vilde ikke slippe, og han maatte sætte sig igen for ikke at vække Opmærksomhed. Hans Kinder blussede og han var stakaandet som efter et Løb op ad Bakke. Det var første Gang han havde vovet sig op paa en Talerstol, Hidsigheden havde slynget ham derop. Folk blandede sig mellem hinanden. »Er det allerede forbi?« udbrød Madam Johnsen; han mærkede hun var skuffet.

¹ Hagl = her i betydningen opsang, skæld ud

² Prækerads = prædikener

³ En ældre kvinde, som Pelle følges med

»Nej nej – nu skal vi til at soldel!⁴« sagde han og førte den gamle hen til et Bord i Salens Baggrund.

»Hvad maa jeg byde paa?«

»Kaffe til mig. Men du skulde tage dig en Øl, du er saa varm.«

Pelle vilde ogsaa have Kaffe. »Du er da et underligt Mandfolk,« sagde hun leende »– vælter dig først op i en hel Sværm Mennesker og sidder saa og drikker Kaffe som en anden Kone! Og sikke mange Folk her er, det er næsten som til Fest.« Hun sad og saå sig om med tindrende Øjne, rød i Kinderne som en Ungpige der er til Sold. »Tag dog mere Skind Pelle, du har jo ingenting faaet – det er rigtig Flødel!« Føreren kom hen og spurgte, om han maatte gøre Pelles Bekendtskab. »Det er jo Dem jeg har hørt om gennem Formanden i Deres Fagforening,« sagde han og gav Haanden. »Det glæder mig at hilse paa Dem, De har gjort et propert Stykke Arbejde dér.«

»Aa det er ikke saa farligt,« svarede Pelle rødmende. »Men nu kunde det snart være rart at gaa løs for Alvor.«

»Jeg kender godt Deres Utaalmodighed,« svarede den gamle Fører smilende, »saadan lyder det bestandig fra de unge. Men den der vil udrette noget rigtigt, maa kunne se frem til Vejs Ende.« Han slog Pelle paa Skulderen og gik.

Pelle følte at Folk stod og talte om ham. »Gud ved om du har gjort dig til Nar deroppe?« tænkte han. Der stod to unge Mænd tæt ved og saå hen paa ham fra Siden, pludselig kom de hen.

»Maa vi ikke have Lov at stikke Dem paa Næven,« sagde den ene. »Mit Navn er Otto Stolpe, og det er min Bror Fredrik. Det var et godt Ord De langede ud deroppe – tak for dèt!« De stod og snakkede lidt. »Det vilde forresten mere den Gamle at sige Goddag til Dem,« sagde Otto Stolpe. – »De har vel ikke Lyst til at gaa med hjem?«

Kapitel 24 – Pelles store tale

Der gik Rygter om, at Kommunen vilde træde til og raade Bod paa Arbejdsløsheden, og op under Jul blev ogsaa noget Jordarbejde sat i Gang. Det var et Stykke af de gamle Volde, der skulde sløjfes og laves om til Park og Bulevard. Pelle mødte blandt tusend andre og var saa heldig at faa fat; Entreprenøren tog fortrinsvis de unge Kræfter.

Hver Morgen mødte Arbejderne op i Masser, Formændene tog dem ud de havde Brug for, Resten kunde gaa igen. Hjemme sad Kone og Børn og glædede sig, man havde ingen Lyst til at komme hjem med ond Besked og blev hængende ved Arbejdsstedet.

De stillede paa Arbejdsstedet længe før Dag for at være de første, skønt der ikke var noget Haab. Saa var der dog et Paaskud til at forlade Sengen, Lediggangen⁵ brændte dem over Lænderne som Helvedesild⁶. Naar Formændene kom, trængte de sig frem, stumme men med indtrængende Øjne. Der var en Kone mødt op med sin Mand, han fulgte spagfærdigt⁷ efter hende, holdt Øjnene ufravendt rettet paa hende og gjorde nøjagtig som hun. En stor og stærk Prygl⁸ var han; men han foretog sig ikke noget paa egen Haand – snød ikke engang Næsen før hun puffede til ham. »Kom her, Thorvald!« sagde hun og albuede sig frem saa det sved. »Hold dig lige efter mig!« Hun snakkede med haard Stemme ud i Luften som for at begrunde sin Adfærd for de andre, men saå ikke paa nogen: »For han snakker saa daarligt for sig, dermed saa!« sagde hun paa maa og faa. Hendes inciterende⁹ Stemme gav et Sæt i Pelle – hun var fra Bornholm. Ak de sikre Ungpiger derhjemme, der var Mandsfrelse i dem! – »Og Børnene skal jo ogsaa level!« blev hun ved. »Vi har otte, har vi!«

»Saa er han ikke lige umulig til alting,« sagde en forkommen Arbejder.

⁴ Solde = fråse, have et overdrevent og umådeholdent forbrug af noget, især penge.

⁵ Lediggangen = arbejdsløsheden, arbejdsledigheden

⁶ Helvedesild = smertefuld nervesygdom

⁷ Spagfærdig = stille og tilbageholdende, uden kraft eller vilje

⁸ Prygl = her i betydningen stærk mand, kæmpe

⁹ Inciterende = lokkende

Konen masede paa og fik sin Prygl anbragt. »Og saa gør du pænt hvad de sætter dig til! og lader dig ikke lokke med til nogen Tossestreger!« sagde hun og gav ham et Dunk som satte ham i Drift over mod Arbejdsstedet. Hun rejste trodsigt Hovedet mod den spotske¹⁰ Latter.

Pladsen lignede et Slavemarked, Formændene gik rundt og pillede de kraftigste ud, befølte dem med Øjnene og tog efter Muskler og Rygbrede. Entreprenøren fór om og gav Anvisninger. »Han er Storkarl!« sagde Arbejderne knurrende. »Her maa Byens Arbejdskraft møde op for at han kan pille det bedste ud, skønt han har sat Daglønnen halvtreds Øre ned. Han har tilmed selv været Jordarbejder, nu er han en Mand paa Hundredtusend om Aaret. En rigtig Blodsuger er han!«

Masserne blev ved at staa der og hænge Dagen lang, i det Haab at nogen skulde gaa fra, blive syg – et eller andet vanvittigt – saa man kunde komme i hans Sted. Det var dem umuligt at løsrive sig, selve det at der var Arbejde i Gang bandt dem. De saa ud, som kunde de naar som helst storme Arbejdspladsen, og Politiet havde slaaet Kreds om den. De stod og trykkes frem, aandsfraværende af Drift mod Arbejdet, med syg Længsel i Minerne. Naar Massen var kommet for langt ind, lod den sig nølende drive tilbage. Pludselig kunde der gaa Hul paa den, en Mand sprang over Lægterne og greb en Hakke. Et Par Betjente vristede Redskabet fra ham og førte ham bort.

Der groede Trods frem i dem som de stod dør, mod Nøden og hele den skamløse Situation; det gav sig Udslag i en ond, halv indvendig Kværuleren¹¹. De fulgte Entreprenøren med underlige Øjne, som granskede de noget ved ham de ikke kunde komme i Tanke om.

I sit Overmod over det svimlende Tilbud paa Arbejdskraft vilde han gaa videre endnu og lægge en Time paa Arbejdstiden. Det meddeltes Arbejderne en Morgen de lige havde begyndt – som en Befaling. Men i samme Nu smed de fire Hundrede Mand Værktøjet paa et Par nær og gik ud til deres Kammerater. Formændene kom og raabte paa ny Arbejdskraft, men ingen meldte sig. De stod og snakkede om det, blaa i Ansigterne af Harme¹² – nu skulde deres Udsultethed bruges til at berige Entreprenøren med endnu et Hundredtusend! »Vi maa gaa til Kommunen!« raabte nogle. »Nej til Bladet!« svarede andre. »Bladet er bedre!«

»Gaa til Kommunen nytter ikke – ikke før vi faar vore egne valgt!« raabte Pelle. »Husk dem det nu til Valgene, Kammerater! Vi maa have vore egne ind over det hele, før er det ikke Slut med deres Overgreb. Og nu maa vi staa sammen og holde ud! Skal det være, saa er det bedre at sulte ihjæl med en Gang end langsomt!«

De svarede ikke men tætnede sig om ham og hørte tungt efter, altfor forfærdeligt drøjt og grundigt lyttedes der. Disse Mænd havde midt i Vinterens Nød og Elendighed gjort Strejke paa deres eneste Udvej – hvad mon de nu tænkte paa? Pelle saá rundt paa dem og forfærdedes over deres stumme Mod. Denne truende Tavshed maatte ikke være, hvad kunde den ikke føde? Et eller andet overvældende som ikke lod sig beherske, syntes at ville springe frem af deres stenhaarde Stumhed! Han sprang op paa en Stenbunke.

»Kammerater!« raabte han med mægtig Stemme. »Dette her er blot en Overgang – som Ræven sagde da de trak Pelsen af ham! Klæderne har de jo taget, og det meste af Maden og Hjemmets Hygge – nu vil de forsøge at slide Skindet af os ogsaa. Nu er det da det gælder – frem eller tilbage! Den store Prøvetid er maaske inde, nu skal vi svare til hvad vi har villet! Hold sammen Kammerater, forløb jer ikke, og giv ikke efter! Det er haardt nok, dette her; men husk paa, vi er i den store Vinter som varsler Opgangen! Natten er altid ondest lige før Dagen gryr! Og skulde vi være bange for at lide lidt – vi som har lidt og taalt i Aarhundreder. Hjemme sidder vore Koner og græmmer¹³ sig – kanske¹⁴ bliver de gnavne paa os. Vi kunde dog i det mindste tage hvad der tilbød sig, siger de. Men vi kan ikke blive ved med at se paa, at vore derhjemme visner bort trods vort Slid. Hidtil har Fattigmands Arbejde været som en ørkesløs Bøn mod Himlen: Skaan os for Sult og Snavs, Elendighed og Kulde – giv os Brød og Brød

¹⁰ Spotske = hånende

¹¹ Kværuleren = brokkeri

¹² Harme = vrede

¹³ Græmmer sig = skammer sig

¹⁴ Kanske = måske

igen! Skaan vore Børn for vor Skæbne, lad ikke deres Lemmer visne, og deres Aand dø hen i Idioti! – Det har været vor Bøn, men der er kun én Bøn der dur, og det er at trodse det onde! Vi er det udvalgte Folk, og derfor maa vi sige Stop. Vi vil ikke gaa med længer – for vore Koners Skyld, og vore Børns, og deres igen! Jamen hvad kommer Eftertiden os ved? Jo den gør – netop os! Var jeres Gamle som I? Nej, de knugedes i Støvet af Fattigdommen og krøb ydmygt for Magten og de Store. Hvor har vi da det fra, alt det der gaar saa stærkt i os og faar os til at søge sammen? Tiden er stanset, Kammerater! den har sat sin Finger paa *vort* Bryst og sagt: I skal gøre det. Her hvor vi staar, hører det gamle op og det ny begynder; derfor smed vi *vort* Redskab med Nøden i Øjnene – aldrig er det set før! Vi skal vende Tilværelsen og gøre den god for Fattigmand til alle Tider. I som saa tidt har vovet Liv og Velfærd for en Tokrone – nu holder I hele Fremtiden i jeres Haand. Hold ud nu siger jeg jer, rolig og støt! – og I vil aldrig blive glemt, saa længe der findes Arbejdere paa Jorden! Denne Vinter vil blive den sidste, blot vi holder ud, bagved ligger Landet vi har vandret efter. – Kammerater! ved os skal det dages.«

Pelle vidste ikke selv, hvilke Ord han raabte ud, han følte blot at noget talte igennem ham – det mægtigste som aldrig løj. Der var en lys, profetisk¹⁵ Klang over hans Stemme som rev med, hans Blik flammede. For deres Øjne løftede en Skikkelse sig ud af den knugende Vinter og ragede frem i Lyset, en Skikkelse der var dem selv – og dog en ung Gud. Han steg nyfødt frem af selve Elendigheden, slog den tunge Skæbnetro til Side og gav en ny Tro i Stedet – den lyse Tro paa egen Kraft! De raabte op til ham, først enkelte Stemmer, saa alle. Han samlede deres Raab i et mægtigt Leve for den ny Tid. – Hver Dag mødte de op, ikke for at arbejde men for at være der i stum Protest. Naar Formændene kaldte Arbejdere frem, stod de i tavse Klynger, truende som et mørkt Fjæld. Nu og da raabte de en Forbandelse ind over dem der havde svigtet. Kommunen foretog sig intet; man havde rakt de Nødlidende en hjælpende Haand, og de havde slaaet til den – nu maatte de selv tage Følgerne. Entreprenøren havde faaet Lov til at stanse Arbejdet helt, men holdt det gaaende med en Snes Skruebrækkere¹⁶ for at drille Arbejderne.

Inde over det store Terræn herskede der død Ro uden for det Hjørne hvor den lille Trup arbejdede, med en Betjent ved Siden som Tugthusfanger. Børene¹⁷ laa med Bunden i Vejret; det saa ud som Pest eller Sot¹⁸ var gaaet hen over Arbejdspladsen.

Skruebrækkerne var Folk af alle Fag, nogle af de Arbejdsløse tog deres Navne og Adresser ned for at sætte dem i *Arbejderen*¹⁹. Der var en af Stolpes²⁰ Fagforeningsfolk imellem, han var en sat²¹ Familiefader og havde været med i Bevægelsen fra dens første Dage. »Det er Synd for ham,« sagde Stolpe. »En gammel Arbejdskammerat af mig er han, og har altid været en god Kammerat lige til nu. Nu vanker der skarp Konfekt²² til ham i Bladet – vi er nødt til det. Standen kan ikke være tjent med, at en af dens Repræsentanter gaar og gør Sjofelistsjtjeneste²³.«

Kapitel 8 – besøget hos Morten

»Morten sad og skrev i et tykt Hæfte, han lukkede det hastigt da Pelle kom ind.

»Hvad er det?« udbød Pelle og vilde aabne Hæftet – »skriver du i Skrivebog endnu?«

Morten lagde forvirret sin Haand paa Hæftet. »Naa forresten,« sagde han med ét, »du kan godt faa det at vide – jeg har skrevet et Digt! Men du skal lade være at sludre om det.«

»Læs det for mig du!« bad Pelle.

»Jamen du skal love mig at tie stille med det. Ellers tror de andre bare jeg er halvtosset.«

¹⁵ Profetisk = klarsynet, visionært

¹⁶ Skruebrækkere = person der udfører strejkeramt arbejde

¹⁷ Børene = trillebørene

¹⁸ Sot = farlig og smitsom sygdom

¹⁹ Arbejderen = et dagblad/en avis, der støtter arbejderne

²⁰ Stolpe = efternavnet på en af lederne i fagforeningen, som senere bliver Pelles svigerfar

²¹ At være sat = at være en der er blevet magelig og ikke så aktiv som før

²² Nu vanker der skarp Konfekt = nu vil han blive hånet og ydmyget i dagbladet

²³ Sjofelistsjtjeneste = uanstændige, umoralske handlinger

Han var helt undselig²⁴ og læste stammende. Det var et Digt om de Fattige, der bar det hele i deres oprakte Arme og resigneret²⁵ saå paa, at de deroppe gjorde sig til Gode²⁶. Det hed: Lad dem falde! – og de Ord kom igen som Omkvæd i hvert Vers. Og da Morten nu var i Aande²⁷, læste han ogsaa en lille stilfærdig Historie om Fattigfolks Kamp for Brødet.

»Det er nu knusende storartet!« udbød Pelle begejstret – »det er vældig godt du! Jeg begriber bare ikke, hvordan du faar det sat sammen – især Versene. Men du er nok Digter – det har jeg forresten altid troet; for der er noget underligt ved dig. Dine egne Meninger har du – og du holder heller ikke af at lade dig klippe! – Men hvorfor digter du ikke noget stort og spændende som er værd at læse; det om os er der ikke noget interessant ved.«

»Det synes jeg nu netop!«

»Nej det begriber jeg ikke. Hvad kan en fattig Fyr vel opleve?«

»Saa tror du ikke paa det store da?«

Jo det gjorde Pelle nok: »Men derfor bliver vi da ikke med én Gang til Herligheder.«

»Du vil læse om Grever og Baronier,« sagde Morten. »Saadan er I alle, jer selv opfatter I alligevel som noget Rak²⁸, naar det kommer til Stykket. Jo I gør, men I ved bare ikke af det! Det er Slavenaturen i jer, saadan ser de højere Samfundslag paa jer, og saa gør I det uvilkaarlig selv ogsaa. Ja lav bare Ansigter, for sandt er'et! I gider ikke høre noget om eders²⁹ Lige, for I tror saamænd ikke der kan komme noget fra den Kant! Nej det skal være fint – bare fint! Helst spyttede man jo paa Fortid og Forældre og rykkede selv op i det fine; og da det ikke kan lade sig gøre, forlanger man det af Bøgerne.« Morten var gal i Hovedet.

»Hov hov,« sagde Pelle beroligende, »saa slemt er det vel heller ikke.«

»Jo det er!« udbød Morten hæftigt. »Og ved du hvorfor? Fordi I ikke har forstaaet endnu, at Mennesket er helligt, saa det er lige meget hvor det færdes!«

»Er det helligt?« sagde Pelle leende. »Jeg er da ikke hellig – jeg troede heller ikke du var.«

»Jeg vil haabe for dig at du ogsaa er det,« sagde Morten alvorligt. »For ellers er du ikke anderledes end en Hest eller Maskine der gør et Stykke Arbejde.« Saa tav han med en Mine som var der snakket nok om den Ting.

Mortens lukkede Udtryk gjorde Pelle alvorlig. Han kunde nok paa Dril lade som det var noget Sludder, men Morten var en af dem der saå indad – her var kanske igen noget han ikke forstod!

»Jeg ved godt, at jeg er en Klovn sammenlignet med dig,« sagde han godmodigt. »Men derfor behøver du ikke straks at blive gal i Hovedet. – Kan du forresten huske Peter, som stod i Lære hos Jeppe sammen med din Bror Jens og mig? Han er herovre – jeg traf ham før. Han spekulerer ogsaa saadan indad; men kan ikke finde Bund i det saadan som du! Han troede paa ingen Verdens Ting, og skidt var det med ham. Han vilde have godt af at tale med dig.«

»Jeg er jo ikke Profet – det er du snarere,« svarede Morten ironisk.

»Derfor kunde du maaske nok give ham et godt Ord. – Nej jeg er ikke andet end Fagforeningsmand, og det forslaar ikke.«

Paa Vejen hjem grundede Pelle ærligt paa Mortens Ord, men maatte opgive at trænge ind bag dem. Nej han havde ingen Trang til at omgive sin Person med nogen Slags Hellighed eller Glorie; han var bare en sund Krop og trængte til at virke!

²⁴ Undselig = forlegen, flov, genert

²⁵ Resigneret = opgivende, skuffet, desillusioneret

²⁶ Gøre sig til Gode = nyde, spise med god appetit

²⁷ Var i Ånde = var inspireret

²⁸ Rak = rakkerpak, samfundets tabere, de udstødte

²⁹ Eders = deres

Kapitel 23 – Volden den hårde tone

Kulden tog ikke paa Pelle, Blodet rullede rask nok i ham, han var altid varm. Elendigheden tog han som en Manen³⁰ og følte sig stærkere end før; han benyttede den tvungne Lediggang til Arbejde for Sagen. Det var ikke Tid til Folkemøder og stærke rungende Ord – mange havde ikke engang Klæder at gaa til Møde i. Bevægelsen havde mistet sit Sving i Kulden, der var nok at gøre med at holde sammen paa det der var. Pelle tog det som sin Opgave at holde Haabet oppe i de fortrykte og var meget paa Farten; han kom i Berøring med mange Mennesker. Elendigheden lagde dem blot og udvidede hans

Menneskekundskab.

Overalt hvor Fag stansedes og Nød slog ind, var han og de andre paa Færde for at modvirke Demoralisationen³¹ og agitere³² ud fra Tilstanden. Han så, hvor Nøden bredte sig som Pest og efterhaanden erobrede det hele – der var et haardhændet Fællesskab i Massernes Skæbne. Paa otte fjorten Dage kunde Arbejdsløsheden rasere et Hjem for al den Smaaahygge, der var skrabet og sparet sammen gennem Aar – saa skrigende var Misforholdet. Her var nok til at ætse en Opfattelse ind saa den aldrig forgik, og nok at slaa med i Agitationen. Enhver der ikke var sløvet, kunde nu indse hvad der skulde til.

Her var Folk endnu som dem hjemme! Nøden gjorde dem endnu mere ydmyge, de begreb ikke den Naade, at de fik Lov at gaa paa Jorden og sulte. Dem var der intet Udkomme³³ med! De var født Slaver, og Slavemærket sad dybt i deres Sind som ynkelig Hundskhed³⁴.

Det var Folk ude over en vis Alder – af et ældre Slægtled end hans. De yngre var af et helt andet, haardere Stof; han maatte ofte lytte forbavset, saa kraftigt Tankerne svarede igen i deres Sind. De var rede til at vove og sagde haardt imod haardt. Dem maatte der holdes igen paa, for at de ikke skulde skade Bevægelsen – de kom aldrig hurtig nok frem.

Hans Hjerne var ny og uberørt og arbejdede godt i Kulden; den sammenlignede rastløst og uddrog Resultater af alt det han kom ind paa Livet af. Det syntes, som Individet selv ikke flyttede sig stort; Agitationen bestod nærmest i at vække det der engang var. Forresten maatte de dø i deres og erstattes af yngre, hvem Kravene til Gengæld laa lige paa Læben. Saa vidt han kunde overse Udviklingen, foregik den ikke saa meget gennem Slægtledene, men groede paa en eller anden forunderlig Maade i det tomme Rum imellem dem. Saa langt kunde Ungdommen begynde forude for, hvor de gamle slap.

Aandens Færden virkede nu lige saa dulgt³⁵ og mystisk paa ham som Blodets i hans Barndom; han kunde overfaldes af en hemmelig, gysende Forundring over sig selv, og begyndte at ane hvad Morten havde ment med at Mennesket var helligt. Des forfærdeligere var det, at det skulde lide saa megen Nød, og hans Harme uddybedes.

Gennem sin Berøring med alle de enkelte erfarede han nu, at Morten ikke stod saa helt alene. Mange Sind genlød af den samme Utaalmodighed og begreb ikke, at den der sulter skal slaa sig til Taals³⁶ og nøjes med at organisere sig. Der laa Stof til en Omvæltning i Sindene, en haard Tone kom op, som fik pæne Folk til at gaa langt uden om de Arbejdsløse, og gamle Folk til at spaa Verdens Undergang. Den Tone de Forarmede nu lagde sig til, havde ingen kendt.

En Dag stod han i en Port sammen med nogle andre unge Mænd og drøftede Situationen; det var et koldt Mødested, men de havde ikke Raad til at samles i det sædvanlige Beværtningslokale. Diskussionen førtes i en meget dæmpet Tone, der var noget indædt over Stemmerne. Der gik en velklædt Herre forbi. »Dèr skal I se en pæn Frakke,« udbød en – »saadan en kunde jeg lide at ha'e! Skal vi ikke tage ham her ind i Porten og trække Frakken af ham.« Han talte højt og vilde træde ud paa Gaden.

³⁰ En Manen = en påmindelse

³¹ Demoralisationen = tab af moral

³² Agitere = forsøge gennem ihærdig argumentation at overbevise andre om noget

³³ Udkomme = fortjeneste

³⁴ Hundskhed = som en hund

³⁵ Dulgt = skjult, uklart

³⁶ Slå sig til taals = acceptere

»Ingen Dumheder her,« sagde Pelle mørkt og tog ham i Armen – »vi skader blot os selv! Husk paa, Øvrigheden³⁷ har i Forvejen et godt Øje til os.«
 »Aa skidt, lidt Indespærring! saa havde man da Kost og Logi i den Tid!« svarede Kammeraten. Der var et ildevarslende Glimt i hans før saa kloge, rolige Øjne.

Kapitel 36 – Den store Sejr

Lørdag Middag rygtedes det at Fredsslutningen³⁸ endelig var undertegnet, den store Arbejdsstansning var forbi. Med utrolig Hast bredte Rygtet sig ud over Hovedstaden, det trængte ind overalt. »Har De hørt det, har De hørt det? Nu er der sluttet Fred!« De Fattige fik saa mange Ærender til hinanden; de opgav at ligge sammenrullede og kom frem i Dagen – der var Lys i de tynde Ansigter. Konerne fik Kurven frem og Ungerne sendt af Sted for at gøre lidt Indkøb til om Søndagen – nu maatte Urtekræmmeren³⁹ vel give lidt Kredit! Man lo og brasede op og tog Forskud paa Lykken. Sommeren var allerede inde, der laa Arbejde og ventede i uhyre Dynger – og nu skulde der tages fat for Alvor! Fra Køkkendør til Køkkendør raabte de Nyheden, smed alt hvad de havde fat i, og rendte videre med den. Det faldt ingen ind at stanse og tvivle; de vilde saa gerne have Lov at tro paa det. Og hen paa Eftermiddagen kom der Løbesedler fra *Arbejderen* og bekræftede Rygtet; jo denne Gang var det endelig sandt. Og en Sejr var det tilmed: Foreningsretten var haandhævet⁴⁰, og Kapitalen havde faaet Respekt for Arbejderne som en Faktor, man ikke længer kunde komme udenom! For Resten var *status quo*⁴¹ bevaret.

»Tænk, og de har tilmed faaet Respekt for os – og Status Kvo har de inte kunnet gøre noget!« Saa lo de over hele Ansigtet af Glæde over at han ogsaa var bevaret, skønt ingen af dem kendte ham. Mændene var paa Gaden. De drog i Flokke hver til sin Organisation for at fange Parolen⁴² og faa Sejrens Enkeltheder slaaet fast. Det kunde knap ses paa dem at Sejren var vundet; de var kommet tungt ind i det og havde tungt ved at ryste det af sig igen.

I Gaarde og paa Trappegange var der lys Kvidder. Arbejdet skulde i Gang igen – det dejlige velsignede Arbejde som gav Mad og Drikke og lidt Klæ'r paa Kroppen. Ja og Husfred! Nu skulde man ikke længer bides over en tom Krybbe⁴³; nu kunde man igen slaas med lidt – og række det og strække det, og faa det til at slaa til med Bryderi og Taarer. Fatter fik ha'e et Stykke med pænt Paalæg nu til Aften, og kanske man allerede i Morgen tog ud med Madkurven! – Ja ja, i al Fald saa snart man fik Stadsen løst hjem⁴⁴! For luftes lidt skulde den jo, inden Vinteren igen kom og satte den ud. – De var saa henrykte over selve Freden, at de slet ikke huskede at kræve noget nyt af den i Øjeblikket.

Pelle havde taget Del i de afsluttende Forhandlinger; efter at Far Lasse var begravet, var han igen sig selv. Hen ad Aften drev han omkring i Byens Fattigkvarterer og glædede sig over Stemningen; altfor stærkt havde han oplevet de Fattiges bitre Kamp, han trængte til at opleve deres Glæde ogsaa. Fra Nørrebro gik han langs Søerne over til Vesterbro, overalt var der Masser af Mennesker paa Færde. I Vesterbros Sidegader var Familierne rykket ud af Lejlighederne og havde slaaet sig ned paa Trapper og Fortove; de sad barhodede⁴⁵ i Skumringen, passiarede⁴⁶, røg og nød et eller andet. Det var den første lune Aften, Himlen havde en dyb blaa Tone, og fra Gadens Bund steg Mørket purpurmættet op. Der

³⁷ Øvrigheden = offentlig myndighed, f.eks. politiet

³⁸ Fredsslutningen = septemberforliget

³⁹ Urtekræmmeren = Købmanden

⁴⁰ Foreningsretten var håndhævet = arbejderne har nu ret til at organisere sig i foreninger

⁴¹ Status quo = latin, tilstand hvori noget tidligere har befundet sig, stabilisering, konstans

⁴² Parolen = ord, tale, slagkraftige ord

⁴³ Bides over en tom krybbe = stammer fra ordsproget, »Når krybben (madtrugten) er tomt bides hestene». Betydning; når der er mangel på noget opstår der konflikter mellem mennesker.

⁴⁴ At få stadsen løst hjem = Det er lidt uklart, hvad der menes her, men det henviser nok til, at mange har pantsat flere af deres ejendele, f.eks. stadstøjet (det fine tøj), for at få mad på bordet, og nu kan de tjene penge så de kan få indløst deres gæld og får de pantsatte ejendele tilbage.

⁴⁵ Barhodede = på det tidspunkt bar de fleste hat, kasket, tørklæde eller anden hovedbeklædning i det offentlige rum, så der er en særlig løssluppen og fri stemning.

⁴⁶ Passiarede = snakkede, sludrede

var noget løssluppet over dem alle; Glæden førte deres Bevægelser ud over de daglige snævre Grænser, og fik dem til at rave og tale op i let Beruselse.

Nu kunde de komme frem igen, alle de Familier som havde holdt sig skjult under Nøden; Pjalterne var de samme, men nu gjorde det ikke noget. De lyste af Stolthed over at have bestaaet Kampen uden at ty til nogen; hvad de havde haft at slaas med i Mørket var glemt.

Pelle Erobreren

Kvinden - det afgørende positive livsprincip

L.A. Ring – Maduddeling på Frederiksberg 1887

Hvorfor er kvinden det afgørende positive livsprincip?

Der er et stort persongalleri i *Pelle Erobreren*, men i dette forløb vil vi have fokus på de kvinder, der bliver skildret i romanen, lige fra den smule vi ved om mor Bengta, til de kvindeskæbner Pelle møder på sin vej. Martin Andersen Nexø oplever selv det kvindelige som *det afgørende positive livsprincip*, ikke mindst med sine egne erfaringer fra barndomshjemmet i Nexø in mente. Faren var ufaglært og ofte arbejdsløs, så den traditionelle opfattelse af manden i huset som forsørgeren blev udfordret. Han mistede sin autoritet og trøstede sig med alkoholen. Martin Andersen Nexø så med egne øjne, hvilken skæbne et menneske kan lide, når det er nederst i hierarkiet. Men han så også moren holde sammen på familien, og hun var ikke den eneste kvinde rundt om i arbejderhjemmene, der blev den trygge og sikre kerne i familien og havde det, som Martin Andersen Nexø benævner *det afgørende positive livsprincip*. Betegnelsen dækker altså med andre ord over den særlige kærlighed og omsorg, som mange mødre gav børnene på trods af de svære livsvilkår, som arbejderfamilierne levede under.

Introduktion

I vores undersøgelse af kvindernes rolle i klassekampen vil vi arbejde med fire tekstdedslag, der viser udviklingen i kvindens rolle i samfundet og i familien, og hvordan hun dermed også er en vigtig stemme i klassekampen og måske viser, at Martin Andersen Nexø har ret, når han siger, at kvinden er *det afgørende positive livsprincip*. Der sker store omvæltninger i slutningen af 1800-tallet med industrialiseringen og rejsen fra land til by. Det udfordrer familiestrukturen, hvor faren var den naturlige autoritet og forsørger, og moren passede de huslige pligter og børnene.

De fire nedslag er følgende:

1. Barndommen, kapitel 3 – Om mor Bengta
2. Den store kamp, kapitel 6 og 11 – Om fabriksarbejdersken
3. Den store kamp, kapitel 34 – Om Ellens rolle i klassekampen
4. Gryet, kapitel 13 – Om Ellens rolle i familien

1. Barndommen – Mor Bengta

I første bog – *Barndommen* hører vi kun lidt om Bengta, da hun er død, inden Lasse og Pelle drager fra Tomelilla i Sverige mod Bornholm, hvor de ankommer 1. maj 1877.

Når man læser om Pelle, der rejser sig fra røgterstalden og marken og videre op i samfundet, kan du ikke lade være med at spørge, hvad det er, der gør det muligt.

Øvelser til Bind 2 - Barndommen, kapitel 3 - Mor Bengta

1. Hvordan bliver mor Bengta fremstillet her?
2. Hvad er hendes sidste vilje?
3. Hvilken indflydelse har hun på Lasse og Pelle?
4. Hvad viser det om kvindens rolle på dette tidspunkt?
5. Hvordan takler Lasse rollen som enlig far?
6. Er hun på nogen måde et afgørende positivt livsprincip i Pelles liv?

2. Den store kamp – Fabriksarbejdersken

Da Pelle ankommer fra Bornholm til København for at søge lykken, er det svært for ham at finde husly. Han ender med at bruge alle sine penge på overnatning hos en ågerkarl¹ de første tre nætter og må herefter finde husly i Arken, som er en faldefærdig kaserne på Christianshavn, hvor de allerfattigste folk bor. Her møder Pelle mange skæbner og fabriksarbejdersken er bare én af dem.

Øvelser til bind 3 - Den store kamp, kapitel 6 og 11 – fabriksarbejdersken

1. Hvordan oplever Pelle København?
2. Hvordan beskrives Arken?
3. Beskriv fabriksarbejderskens situation
4. Hvad viser det om hendes situation, at hun forlader sit barn?
5. Hvorfor reagerer fabriksarbejdersken, som hun gør, da hun kommer hjem?
6. Hun nævner asylet², men hvorfor er det ikke en mulighed?
7. Hvordan takler Pelle situationen?
8. Sammenlign fabriksarbejderskens situation med nutiden.
9. I kapitel 11 hører vi kort om fabriksarbejderskens lille søn Povl. Beskriv ham.

¹ En person der låner penge ud til en meget høj rente. Her i betydningen en bedrager

² En slags børnehave

10. Sammenlign beskrivelsen af lille Povl i 6. kapitel med beskrivelsen i 11. kapitel.
11. Hvilken indflydelse har Pelle haft på hans liv?
12. Hvem er det afgørende positive livsprincip her?

3. Den store kamp - Ellens rolle i klassekampen

Pelle møder Ellen, som er datter af en af fagforeningsfolkene, og de bliver gift og stifter familie. Under den store strejke og Lockout, er der mange familier der sult, da mændene ikke arbejder og dermed ikke tjener penge. Familierne må finde nye løsninger for at få brød på bordet.

Øvelser til kapitel 34 – Ellens rolle i klassekampen

1. Beskriv Pelles rolle i familien
2. Hvad er Ellens officielle forklaring på, hvad hun laver?
3. Hvad er den sande forklaring på, hvad hun laver?
4. Hvad er det der afslører hende?
5. Hvilken symbolsk betydning har det, at hun har sin brudekjole på?
6. Hvad er Pelles reaktion?
7. Hvad viser det om familiens situation?
8. Er Ellen et afgørende positivt livsprincip her?

Pelle har meget svært ved at tilgive Ellen, og han flytter fra hende i en længere periode, men de finder sammen igen.

4. Gryet – Ellens rolle i familien

I det sidste bind af *Pelle Erobreren* er han og Ellen flyttet udenfor byen med familien, da der er bedre luft, og de kan dyrke deres egne grøntsager. Pelle er blevet leder på en arbejdsplads, og de klarer sig godt økonomisk. Han planlægger sammen med sin svigerfar at bygge det han kalder foreningshuse, som skal være mulige at betale for en arbejder, så de får bedre leveforhold.

Øvelser til kapitel 13 – Ellens rolle i familien

1. Hvordan beskrives deres liv på landet?
2. Hvordan er Ellens syn på Pelle?
3. Hvordan beskriver Pelle sin kone?
4. Hvad er hendes største styrke?
5. Hvad tænker Pelle om Ellens politiske engagement?
6. Har han ret?
7. Hvilken indflydelse har Ellen på Pelles liv?
8. Er hun på nogen måde det afgørende positive livsprincip?
9. Sammenlign med mor Bengta og fabriksarbejdersken

Opsamlende diskussion: Forsøg at besvare spørgsmålet:

1. Hvorfor mener forfatteren, at kvinden er det afgørende positive livsprincip?
2. Har han ret?
3. Diskutér Pelles teori, som nævnes til slut i ”Gryet – kapitel 13”: ”Pelle var ved at faa sine Trivl om Værdien af Forstandens Overlegenhed; den syntes at have Eneherredømme over Samtiden, men udrettede ikke overvejende godt. Over for Ellens Væsen forekom den ham fattig. Varmen i et Kys overbeviste hende mere end tusend Fornuftgrunde, og alligevel greb hun sjælden fejl.”
4. Perspektivér maleriet ”Maduddeling på Frederiksberg” (1887) til alle romanuddragene

Tekstuddrag til – Det afgørende positive livsprincip

Bind 1 – Barndommen, kapitel 3 – Mor Bengta

”Nede i Hjørnet af Kostalden var der skilt et Rum fra med Brædder; det havde ingen Dør, og der var en tommebred Aabning mellem hver Brædde saa det lignede et Træmmebur. Det var Røgterkamret³. Et bredt Sengested optog det meste af Pladsen; det var tømret op af raa Brædder, og Kamrets Stengulv gjorde det af for Sengebund. Paa et tykt Lag Rughalm laa nogle Sengeklæder hulter til bulter, de tykke stribede Uldvaar⁴ var stive af skorpet Kosnavs, hvori der strittede Fjær og Halmstraa.

Midt i Sengen laa Pelle og krøb sammen, han havde Dynen op om Nakken og laa og gassede sig. Paa Sengekanten sad Lasse og rodede i den grønne Kiste mens han snakkede halvhøjt hen for sig.

Han var midt i sin Søndagsandagt⁵. Stump for Stump tog han langsomt de Smaating frem der var bragt med fra det opløste Hjem. Det var lutter Nyttegenstande: Garnnøgler, Tøjstumper og lignende, der gik med efterhaanden til at holde hans og Drengens Klæder ved Lige. Men for ham var hver Ting en Relikvi⁶ der maatte tages varsomt om, og det blødte i ham hvergang en eller anden Del slap op. For hver Genstand han lagde til Side gentog han langsomt, hvad Bengta havde sagt om deres Bestemmelse, da hun laa for Døden og ordnede alt paa det bedste for ham og Drengen: »Garn til Pøjkens⁷ graa Sokker! – Lapper til hans Søndagstrøje som skal snart lægges ned paa Ærmerne! – Huske ikke at gaa for længe med Hoserne⁸ forinden de bødes⁹!« Det var den Døendes sidste Vilje, og den blev efterkommet i et og alt. Lasse bevarede den ordret trods sin daarlige Hukommelse.

Saa var der Smaating som havde tilhørt Bengta selv, billig Pynt med hver sin glade Historie fra Marked og Højtid, som han mumlende opfriskede.

Drengen holdt af denne dæmpede Brummen, som han ikke behøvede at høre efter eller svare paa – og som var saa behagelig at glide bort i.

Bind 3 – Den store kamp, kapitel 6 - Fabriksarbejdersken

Med Pelle foregik der i denne Tid en mærkelig Forandring. Han havde set nok af Nøden og Ulykken i sit Liv, og Hovedstaden her var simpelt hen en Valplads¹⁰, hvor Hær efter Hær havde kastet sig frem og var gaaet ynkelig til Grunde. Rundt om var der fuldt af faldne, Byen var bygget over dem som paa en Kirkegaard; man maatte træde paa dem for at kunne færdes – og forhærde¹¹ sig. Livets Lod¹² var nu engang saaledes; og man lukkede Øjnene – som Faarene naar de ser deres Kammerater blive slagtet – og ventede stille paa sin Tur. Andet var der ikke.

Men nu vaagnede Smerten i ham; det gjorde skærende ondt inde i ham hvergang han saá nogen lide; han knurrede mod Ulykken saa bundløs den var.

Det kom en Dag han sad og arbejdede. Henne i den anden Ende af Gangen var der nylig flyttet en Fabrikspige ind med sit Barn. Hver Morgen laasede hun Døren og gik, og kom ikke igen fra Arbejdet før Aften. Naar Pelle kom hjem hørte han ofte Graad derinde fra.

Han sad og arbejdede og tumlede med sine forvirrede Tanker; hele Tiden havde han en underlig kvalt Lyd i Øret, pinagtig som om noget gav sig ustanselig. Kanske¹³ var det blot selve Elendighedens Klagesang; der hang Strofer af den i Luften altid.

³ Røgterkammet = et værelse til røgteren. Røgteren er den person, der passer dyrene

⁴ Uldvár = sengetøj af uld

⁵ Søndagsandagt = en hellig stund om søndagen, hvor du tilbeder gud

⁶ Relikvie = rest af noget som har tilhørt en hellig person. F.eks. splint fra Jesu kors

⁷ Pøjkens = svensk for dreng

⁸ Hoserne = strømper

⁹ Bødes = holdes ved lige, sys

¹⁰ Valplads = Gammelt nordisk ord for kampplads eller slagmark

¹¹ Forhærde sig = blive mere hærdet, gøre hård, få sår på sjælen

¹² Livets Lod = Livets tyngde, skæbne, livsvilkår

¹³ Kanske = måske

Den lille Marie¹⁴ kom hastig ind. »Aa Pelle, nu græder den igen,« sagde hun og knyttede Hænderne gruende¹⁵ foran sit indfaldne Bryst. »Den har grædt hver Dag lige siden de flyttede ind – det er saa forfærdeligt.«

»Lad os gaa hen og se hvad der er i Vejen,« sagde Pelle og smed Hammeren¹⁶.

Døren var laaset, de prøvede at kigge gennem Nøglehullet men kunde ikke se noget. Barnet derinde stansede sin dumpe¹⁷ Graad et Øjeblik da det hørte dem, men tog saa fat igen; det klagede smaat og ensartet som havde det indrettet sig paa at holde ud i det uendelige. De saá paa hinanden, det var ikke til at holde ud.

»Alle Nøglerne er éns her paa Gangen,« sagde Marie stille. I to Spring var Pelle henne efter sin Nøgle og lukkede op.

Lige inden for Døren sad en lille fireaars Purk¹⁸ med et Stykke rustent Bliktøj¹⁹ i Haanden og gloede op paa dem; han var bundet fast til Kakkelovnen, ved Siden af ham paa en gammel Træstol stod en Bliktallerken med nogle gnavede Brødskorper. Barnet var klædt i snavsede Pjalter og saa forfærdeligt ud; det sad i sit eget Snavs, de smaa Hænder var fulde og det ophovnede forgrædte Ansigt helt tilsmurt. Det rakte Hænderne bedende op imod dem.

Pelle brast i Graad ved det forfærdelige Syn og vilde tage den lille op til sig. »Nej lad mig!« raabte Marie forskrækket, »du griser dig jo til!«

»Hvad saa!« svarede Pelle dumpt og hjalp til at løse Barnet; hans Hænder rystede.

De fik Drengen gjort nogenlunde i Stand og gav ham Mad; saa slap de ham løs ude paa den lange Gang. En Stund stod han og gloede dumt ved Dørstolpen; saa opdagede han at han ikke var bundet, og gav sig til at storme frem og tilbage. I Haanden havde han den gamle Tési endnu, som han sad med da de brød ind til ham; han havde holdt den krampagtigt fast hele Tiden, Marie maatte dyppe Haanden med for at faa Sien vasket.

Engang imellem stansede han uden for Pelles aabne Dør og kiggede ind; Pelle nikkede til ham. Saa stormede han igen frem og tilbage – han var helt vild. Men pludselig kom han helt ind, lagde Tésien i Pelles Skød og saá op paa ham. »Skal jeg have den?« spurgte Pelle. »Se, du Marie, han giver mig det eneste han ejer.«

»Aa den lille Stakkel,« udbrød Marie rørt, »han vil øve Gengæld.«

Om Aftenen kom Fabrikspigens farende, hun var gal i Hovedet og skældte ud over Indbruddet.

Pelle undredes selv over, at han kunde svare roligt og ikke skældte igen; men han forstod nok, at hun skammede sig over Elendigheden og ikke vilde have nogen skulde se den. »Det er Synd mod Barnet,« sagde han blot – »du holder jo alligevel af ham.«

Saa gav hun sig til at græde: »Jeg er nødt til at binde ham, ellers kryber han op i Vinduet og styrter sig ned paa Gaden – han har taget Krogene af én Gang. Og Klæder til at sende ham til Asylet²⁰ i har jeg ikke.«

»Saa lad Døren staa aaben til Gangen,« sagde Pelle – »vi skal nok se lidt til ham, Marie og jeg.«

Siden løb Drengen paa Gangen og tumlede sig, Marie hjalp ham til Rette og var som en Moder for ham; Pelle købte noget Tøj hos en Marskandiser²¹, og hun syede det om. Ungen saa kostelig ud i det og var en hel Trolld til at sætte Humør; han havde ikke lært at tale i sin Ensomhed, men nu kom det hurtigt.

I Pelle afsatte denne Begivenhed noget nyt. Elendigheden havde han altid kendt, nu saá han den himmelraabende Uretfærdighed der stod bag, og kunde knytte Hænderne i Vrede bedst som han sad. Der var noget man maatte hade uden Ophør, Nat og Dag saa længe man trak Aande – Morten havde

¹⁴ Marie = en af naboerne

¹⁵ Gruende = bekymret

¹⁶ Hammeren = Pelle er skomager, så det er en skomagerhammer, som han bruger til at banke skosøm i med

¹⁷ Dumpe = tunge

¹⁸ Purk = lille dreng

¹⁹ Bliktøj = køkkenredskab, legetøj. Vi får senere at vide, at det er en tesi

²⁰ Asylet = en slags børnehave

²¹ Marskandiser = En forhandler af brugte varer

Ret i det ogsaa. Dette Barn havde en Fabriksherre til Far, og Pigen turde ikke engang stævne ham til at betale Underhold²² til Barnet, for ikke at blive jaget af sin Plads. Saa uoverkommeligt det hele saa ud, følte han Trang til at slaa et Slag. Hans Haand alene vejede saa lidt, men hvis de nu førte Slaget samlet, saa kanske mærkedes det.

Om Aftenen fulgtes han og Morten til Møder, hvor Tilstandene blev sat hæftig under Debat; Deltagerne ved disse Møder var mest unge Mænd som de selv, man samledes i en eller anden Beværtning paa Nørrebro. Men Pelle trængte til at se Resultater og kastede sig ivrigt ind i Organiseringen af sit eget Fag; han satte Ild i den trætte Formand med sin Iver, og udarbejdede sammen med ham en Liste over alle Fagets Udøvere – som Grundlag for en mere haardhændet Agitation²³. Naar man indkaldte Kammeraterne til Møde gennem Bladet, holdt de sløve sig borte; der maatte skarpere Midler til, og Pelle fik Husagitationen i Gang. Det hjalp straks! de havde svært ved at knibe ud, naar man tog dem Ansigt til Ansigt, og Foreningen fik god Tilgang trods de store Mestres Forfølgelse.

Morten begyndte at se med Respekt paa ham, og vilde have ham til at læse om Bevægelsen ogsaa; men det havde Pelle ikke Tid til. Han holdt *Arbejderen* sammen med Peter og Karl der var helt ivrige; det fik være nok. »Jeg ved mere om Elendigheden end de der skriver,« svarede han.

Han manglede ikke Ved til sit Baal heller. Han havde gjort de Elendiges Marsj med fra Landet til Byen og nu hertil, hvor de stod og ikke kunde komme længere med deres Higen men omkom som paa en øde Strand. *Arkens* mange Livsskæbner laa daglig for hans Øjne som et stort Fælleseje, hvor ingenting behøvede at skjule sig og den enes Nød var den andens Klage.

Hans Væsen forandredes stærkt i denne Tid – bort fra det sorgløst modtagende. Han lo mindre, og tog paa tilsyneladende Smaatterier med et Alvor, der kunde virke komisk. Og der kom en Selvfølelse over hans Optræden, som syntes daarlig begrundet af hans Stilling og Fattigdom.

Bind 3 - Den store kamp, kapitel 11- Lille Povl

Fabrikspigens lille Povl kom ind og fik en Mundfuld Mad med. Saa stak han ud paa Gangen og tumlede igen, den lille Trolde var ikke rolig et Øjeblik fra Moderen slap ham ud om Morgenens; der var saa meget, han skulde indhente efter sin lange Indespærring. Af den lille Idiot, som Moderen maatte binde til Kakkellovnen, fordi han havde Vand i Hovedet og vilde styrte sig ud af Vinduet, var der blevet en rigtig Gavtyv. Hvert Øjeblik stak han Hovedet ind ad Døren til Pelle; og sommetider kom han helt hen, lagde Haanden paa Pelles Knæ og sagde: »Du er min Far!« Saa styrtede han afsted igen. Marie hjalp ham til Rette med *Smaat* og *Stort* – han søgte altid til hende!

Bind 3 – Den store kamp, kapitel 34 – Ellens rolle i klassekampen

Han kom hjem en Middag for at faa et Glimt af Familien, inden han gik til Møde. Børnene var alene hjemme. »Hvor er Mor henne?« spurgte han og tog Lille Lasse²⁴ op paa Knæet; Søster sad over Ende i Vuggen og legede.

»Mor pyntet sig og gaaet i Byen,« svarede Drengen. »Mor var saa fin!«

»Saa, var hun det?« Pelle gik ind i Sovekammeret og saå efter i Klædeskabet. Brudekjolen var der ikke.

»Det var da underligt,« tænkte han og gav sig i Leg med Børnene igen. Søster rakte efter ham; han maatte tage hende op og sad med én paa hvert Knæ. Den lille blev ved at stikke til hans Overlæbe som vilde hun sige noget. »Ja Fars Overskæg er faldet af, Søster!« udbrød Lille Lasse forklarende.

»Ja det er blæst væk,« sagde Pelle. »Der kom en Vind – og huit var det væk!« Han saå ind i Spejlet med lidt af en Grimasse – det Skæg havde været hans Stolthed! Saa lo han til Børnene.

²² Underhold = børnebidrag

²³ Agitation = kraftig handling, opråb, protest

²⁴ Lille Lasse = den ældste søn, der er opkaldt efter Pelles far, Lasse

Ellen kom hjem, forpustet som havde hun løbet; der laa en skær Rødme over hendes Ansigt og Hals. Hun gik ind i Sovekamret med Overstykket²⁵ paa. Pelle kom derind. »Du har jo din Brudekjole paa,« sagde han forundret.

»Ja. Jeg skal have rettet noget ved den og var henne hos Syjomfruen, for at hun kunde se mig med den paa. Men gaa nu ind, saa kommer jeg straks. Jeg skal blot skifte Kjole.«

Pelle vilde blive, men hun skød ham hen imod Døren. »Gaa nu ind,« sagde hun og dækkede sin Barm med Kjolen. Den skære Rødme laa langt ned over Barmen – hun kunde være saa skøn i sin Blusel²⁶.

Lidt efter kom hun ind og lagde nogle Sedler foran ham paa Bordet.

»Hvad er nu det igen?« udbød han, halv bestyrtet over saa mange Penge.

»Ja er det ikke et mærkeligt Held jeg har? – jeg har vundet igen paa Sedlen²⁷! Er det saa ikke en dygtig Kone du har?« Hun stod bag ham med Armen hvilende paa hans Ryg.

Pelle sad lidt og ludede som havde han faaet et Dunk i Hovedet. Saa skød han hendes Arm til Side og vendte sig om. »Har du vundet igen siger du? – to Gange? – i samme Serie?« Han talte langsomt, enstonigt²⁸, som maatte han indprente sig hvert Ord.

»Ja. Synes du saa ikke jeg er flink?« Hun saá usikkert paa ham og forsøgte at smile.

»Men det kan man jo bare ikke,« sagde han slæbende – »det kan man jo bare ikke.« Pludselig sprang han op og greb hende i Halsen. »Det er Løgn! – Du lyver!« raabte han rasende. »Vil du ud med Sandheden – vil du!« Han pressede hende bagover ned mod Bordet som vilde han myrde hende. Lille Lasse skreg. Hun stirrede paa ham med et forundret Blik, hvori Rædslen trak mere og mere sammen. Han slap hende og vendte Ansigtet bort for ikke at se de dødsmerkede Øjne; men hun rejste sig ikke, stirrede blot uudholdeligt paa ham, som et Dyr der skal slagtes og ingenting forstaar. Pelle tog og rejste hende op; saa gik han stille hen og gav sig af med Drengen for at berolige ham. I hans Hænder var der en ækel Fornemmelse, omtrent som naar han i sin Drengetid havde kvalt en Fugleunge. Ellers følte han ikke noget, alting var blot saa ækelt. Det var Forholdene, og nu vilde han gaa.

Det slog ham mens han samlede sine Ting, at hun stod ved Bordet og græd stille. Han hørte det pludselig, men uden at det angik ham. Da han var færdig og havde kysset Børnene, gik der et Ryk igennem hende; hun traadte i Vejen for ham paa sin gamle energiske Maade.

»Gaa ikke fra mig – du maa ikke gaal« sagde hun hulkende. »Aa – jeg vilde jo kun jeres Vel, og du tog dig jo ikke af noget! Nej det er ingen Bebrejdelse – men Maden du! Børnene og du selv! Jeg kunde ikke taale at se jer mangle alting – dig mest – Pelle som jeg holder af dig! – Det var jo for din Skyld – mest for din Skyld!«

Det lød som Sang i hans Øre, en underlig fjærn Sang; Ordene hørte han ikke. Han skød hende læmpeligt²⁹ til Side, kyssede igen Drengen og kærtegnede ham; hun stod død og stirrede paa hans Bevægelser, med forvirret strittende Øjne. Da han gik med Døren, sank hun sammen.

(Pelle forlader Ellen og bor for sig selv i en lang periode før de igen finder sammen.)

Bind 4 – Gryet, kapitel 13 – Ellens rolle i hjemmet

Søster løb gerne helt ned over Markerne for at tage imod Faderen, og i *Gryets*³⁰ Laage stod Ellen og ventede. »Goddag Hr. Fabrikant!« raabte hun ham i Møde; hun tog Oprejsning for saa meget nu og glødede af Sundhed og Lykke. Det nyttede ikke Pelle protesterede og gjorde gældende, at i hans Verden fandtes der kun Arbejdere; hun holdt fast ved sin Benævnelse. Han var dog den der ledede det hele, Fællesskabet var hun lige glad med. Hun var stolt af ham, og saa maatte han for hende kalde sig Bydreng om han vilde; Mandfolk skulde nu engang have en eller anden fiks Ide ind i Arbejdet, ellers morede det dem ikke. Ordningen med den lige Deling fattede hun ikke, hun var vis paa, at hendes store

²⁵ Overstykket = frakken

²⁶ Blusel = blufærdighed

²⁷ Sedlen = lottosedlen

²⁸ Enstonigt = monotont, ensformigt

²⁹ Læmpeligt = forsigtigt

³⁰ Gryet = navnet på Pelle og Ellens hus i udkanten af København

dygtige Mandfolk fortjente at faa dobbelt saa meget som nogen af de andre. Men hun brød forøvrigt ikke sit Hoved med det, hun levede sit eget Liv og var tilfreds og lykkelig.

Pelle havde frygtet, at Landet³¹ herude vilde kede hende, og tilsyneladende kom hun heller ikke i noget Forhold til det. Hun lugede og var paa Færde i Haven, virksom og skabende som hun var, og fik efterhaanden godt Greb paa det; men noget egenligt syntes det ikke at byde hende. Det glædede hende ikke at stikke Hænderne ned i Mulden, Pelle og Børnene trivedes herude, og dermed var hendes Forhold til det givet, slaa Rod for egen Regning gjorde hun ikke. Hun kunde trives hvor som helst i Verden, blot de var der, deres Ve og Vel var ogsaa hendes. Hun groede ud fra dem og havde sin egen vidunderlige Vækst indad.

Derinde i hendes Sind holdt forunderlige skjulte Kræfter til, de tumlede hverken med Læresætninger eller Systemer, men frembragte den Varme som bar det hele frem. Han havde ingen Trang til at trænge herskende derind mere, hvad brød han sig om den logiske Forstaaelse mellem Mand og Kvinde – det var hendes Hjærte, han trængte til at være omstraalet af. Han krævede Forstaaelse af gode Venner, det var den dybe Tilfredsstillelse ved at være sammen med f. Eks. Morten³², at man i god Samdrægtighed³³ talte sig frem til en Station³⁴. Og tav man stille, løb Tankerne af sig selv parallelt videre – og var paa Siden af hinanden naar man igen tog fat. Men selv om Ellen og han gik ud fra samme Punkt, var den mindste Pavse nok til at føre deres Tanker i hver sin Retning; han vidste aldrig, hvor hun dukkede op igen. Saa godt han efterhaanden troede at kende hende, bestandig kom hun lige overraskende og uventet bag paa ham. Og var det ikke netop det han elskede? hvorfor saa bekæmpe det ud fra Fordringerne³⁵ til en fattig Logik!

Lige uudgrundelig blev hun ved at være, hvor meget han saa mente han tilegnede sig af hende. Hun blev større og større af det, en ny og fremmed Verden bar hun ind til ham – det gaadefulde ubekendte, som han ellers altid maatte strides med, kom og lod sig tage kært i Favn. Helt forlangte han hende ikke mere – inderst inde var vel ethvert Menneske ensomt. Han anede, at hun gennemløb sin egen Udvikling i det skjulte, og undredes paa hvor hun vel vilde dukke frem engang.

Tidligere havde det pint ham, at hun ikke var med i Bevægelsen³⁶ – hun interesserede sig ikke for politiske Spørgsmaal og Valgret. Nu begreb han dunkelt at netop det var hendes Styrke – han ønskede hende i al Fald ikke anderledes. Hun blandede sig sjældent bestemmende i, hvad han havde for – og hvorfor skulde hun ogsaa det? hun øvede jo sin stumme Indflydelse paa alt hvad han foretog sig; prægede enhver af hans Tanker lige fra den begyndte at spire frem. Netop fordi hun ikke forstod sig paa at diskutere, kunde hun ikke gendrives³⁷; hvad der for ham var dræbende Logik, virkede slet ikke paa hende. Han fik ikke sine egne Tanker forslidte igen af hendes Mund – og ønskede det heller ikke; hendes vidunderlige Magt over ham beroede netop paa, at hun hvilede saa støt i sit eget og besvarede de mest knusende Argumenter med et Smil. Pelle var ved at faa sine Tvivl om Værdien af Forstandens Overlegenhed; den syntes at have Encherredømme over Samtiden, men udrettede ikke overvejende godt. Over for Ellens Væsen forekom den ham fattig. Varmen i et Kys overbeviste hende mere end tusend Fornuftgrunde, og alligevel greb hun sjældent fejl.

³¹ Landet = de kalder det ude på landet, selvom det ligger forholdsvis tæt på København.

³² Morten = En arbejder og digter, der er en af Pelles gode venner, som han har kendt siden Bornholm, og som kæmper klassekampen sammen med Pelle.

³³ Samdrægtighed = enighed

³⁴ Station = her i betydningen – en beslutning – en afgørelse.

³⁵ Fordringerne = kravene, betingelserne, buddene, lovene

³⁶ Bevægelsen = fagbevægelsen, klassekampen

³⁷ Gendrives = modsiges

Pelle Erobreren – Kærligheden

- Uddrag af bind 2, Læreårene og bind 3, Den store kamp

Erik Henningsen, Han elsker mig, han elsker mig ikke, 1917

Elsker, elsker ikke?

Pelle Erobreren handler meget om de hårde livsvilkår, bønderne og arbejderne lever under i slutningen af 1800-tallet, og det er ofte et meget dystert billede, men der er også glimt af lys. F.eks. når Martin Andersen Nexø beskriver Pelles relationer til kammeraterne og ikke mindst forelskelsen, som dog ikke altid er let. Men spænder de samfundsmæssige klassestrukturer ben for Pelle, når han skal opnå kærligheden, eller er det også den han erobrer?

Introduktion

I dette forløb skal vi se på, hvordan kærligheden folder sig ud i Pelle Erobreren. Er det bare retfærdigheden, Pelle erobrer eller erobrer han også kærligheden. Der er særligt to kvinder, der får stor betydning for Pelle, nemlig hans legekammerat Manna, som han møder i læreårene i Rønne og Ellen, som han møder hos fagforeningsmanden Stolpe i København. Selvom Pelle gennem sit liv møder flere interessante kvinder, som han kaster sin kærlighed på, vil vi her koncentrere os om to af dem, nemlig Manna og Ellen, som han møder på to forskellige tidpunkter i sit liv.

1. Den første kærlighed – Manna i Rønne
2. Den store kærlighed – Ellen i København

1. Den første kærlighed

Introduktion til kapitel 15 - Manna - Den første kærlighed

Da Pelle kommer til Rønne for at blive udlært skomager, leger han i begyndelsen meget med naboens børn. B.l.a. Manna, som tilhører borgerskabet og dermed en helt anden klasse i samfundet end Pelle. Som børn er de ikke opmærksomme på dette skel, men da de bliver ældre bliver hierarkiet definerende for deres forhold. Man siger at lige børn leget bedst, men er det nu så sandt? Ligger der måske også nogle samfundsmæssige strukturer, der begrænser kærligheden.

Øvelser til kapitel 15 - Manna

1. Hvad er det for en sorg Pelle har?
2. Hvorfor vil han ikke have en kæreste?
3. Hvad er det han drømmer om i "det grønne halvllys under æbletræerne"?
4. Beskriv Manna og Pelles forhold?
5. Hvad er det for minder, han har om tiden med Manna, Dolores og Aina?
6. Hvordan er Jens' beskrivelse af det at have en kæreste?
7. Hvad er vigtigere for Pelle end at have en kæreste?
8. Hvordan spejler naturen kærligheden?

2. Ellen – Den store kærlighed

Introduktion til kapitel 10 – Om Ellen

I København kommer Pelle hurtigt ind i fagbevægelsen og her møder han bl.a. Stolpe, som er en af de ledende kræfter i fagforeningen. De bliver hurtigt venner, og Pelle bliver inviteret hjem. Her møder han Stolpes datter, Ellen, som han forelsker sig i.

Øvelser til kapitel 10 – Ellen

1. Hvordan beskrives deres kærlighed?
2. Hvordan beskrives Ellen?
3. Hvad er det ved hende, som Pelle er betaget af?
4. Hvorfor kalder familien hende drillende for *hellig*?
5. Uddyb tekstens sammenligninger.
6. Sammenlign Pelles forhold til Manna og Ellen
7. Hvilke sociale strukturer udfordrer ham i hans erobringer?
8. Sammenlign med datingkulturen i dag.
9. Hvordan ville Pelle og Ellen klare sig på det moderne datingmarked?
10. Perspektivér maleriet til begge tekstuddrag.

Tekstuddrag til kærligheden – Elsker, elsker ikke!

Bind 2 – Læreårene, kapitel 15 – Om Manna

Hele Vinteren havde Jens smurt sin Overlæbe med Hønsegødning; nu kom Skæget, og han fik sig en Kærest, hun var Barnepige hos Konsulens. »Det er forfærdelig Sjov,« sagde han – »du skulde ogsaa faa dig en. Naar hun kysser, stikker hun Tungen frem lige som et lille Barn.«

Men Pelle skulde ingen Kærest have – for det første vilde nok ingen have ham, brændemærket som han var, og forresten havde han Sorg.

Naar han hævede Hovedet fra Arbejdet og saa tværs over Møddingen og Grisehuset, havde han det grønne Halvlys inde under Æbletrærne at drømme hen i. Det var som en fortryllet Verden, med grønne Skygger og stumme Bevægelser; utallige gule Orme hang og svingede frem og tilbage i hver sin tynde Traad, Gulspurve og Bogfinker kastede sig ustanselig fra Gren til Gren og snappede

en Orm bort i hvert Kast, men lige mange var der igen. De rullede sig ned fra Grenene uden Ophør, hang der indbydende gule og vuggede for Dagens bløde Aande, og ventede paa at blive spist.

Og dybere inde i det grønne Lys – som paa Bunden af et Vand – gik tre lysklædte Piger og legede. En Gang imellem skottede de to yngste over, men tog straks Øjnene til sig naar han saa paa dem; Manna gik saa voksent og behersket som var han slet ikke til.

Manna var jo forlængst konfirmeret, hun gik med halvlång Kjole, og spaserede adstadigt¹ hen ad Gaden med Veninderne under Armen. Hun legede heller ikke mere, allerede længe havde hun staaet der med en næsten voksen Erkendelse af, at dette ved Gud ikke gik an. Paa faa Dage sprang hun fra Pelles Side ind i de voksnes Lejr; hun henvendte sig ikke mere til ham paa Værkstedet, og naar han hilste paa Gaden, saa hun den anden Vej.

Manna kom ikke længer farende som en Vildkat og rev Pelle af Stolen, naar hun skulde have noget lavet², men gik pænt op til Unge Mesters Plads med Skoen indpakket i Papir. Men i Smug kendte hun endnu sin Legekammerat, naar ingen saa det kunde hun knibe ham i Armen rigtig haardt og bide Tænderne sammen, idet hun gik forbi.

Men Pelle var for tung til at fatte Overgangen og for meget Barn til at kunne gøre Springet med ind i det lyssky. Han stod ene tilbage og grundede uforstaaende paa den ny Tingenes Tilstand.

Men nu kendte hun ham ikke i Smug heller – han var slet ikke til for hende. Og Dolores og Aina havde slaaet Haanden af ham; naar han saa ud, vendte de Hovedet den anden Vej og slog med Skulderen: Uf! De skammede sig over, at de nogensinde havde haft noget med saadan en at gøre. Han vidste vel hvorfor.

Et eget blødt Behag havde der været ved at blive tumlet med af saa fine nænsomme³ Hænder – han havde mange hyggelige Minder derovre fra. Det havde været rigtig rart at sidde med aaben Mund og blive proppet med Lækkerier af dem alle tre, saa han var lige ved at kvæles! Han maatte ikke synke, de vilde se hvor meget der kunde gaa i ham; saa lo de og dansede om ham, og de buttede Pighænder tog fra hver sin Side om hans Hoved for at presse Munden til. – Naa, Pelle var efterhaanden groet en hel Alen⁴ i borgerlig Forstaaelse; han vidste godt, at han var af meget simplere Stof end de, og at dette maatte faa en Ende – ogsaa uden det med Raadhuset⁵.

Men ondt gjorde det alligevel, det var som at sidde besvegen⁶ hen – og egenlig burde han ikke tage Føde til sig. For Manna – var hun ikke Kæresten naar alt kom til alt? han havde blot aldrig tænkt over det! Det var Kærlighedskval⁷ – og saadan saa den altsaa ud! Mon de følte anderledes, som tog Livet af

¹ Adstadigt = roligt og uden hastværk

² Når hun skulde have noget lavet = Pelle er i lære hos en skomager, så Manna har for altid givet skoene til Pelle, når hun kom forbi med sko, der skulle repareres.

³ Nænsomme = forsigtige, beskyttende

⁴ Alen = måleenhed for længde 1 alen = 2 fod = 62,8 cm

⁵ Pelle har været på rådhuset for at få en skideballe over, at han har tæsket en dreng, der kom fra en fin familie.

⁶ Besvegen = svigtet

⁷ Kærlighedskval: kval = sorg, kærlighedssorg

sig i ulykkelig Kærlighed? Tristheden var nu ikke saa stor; naar Unge Mester sagde en Vittighed eller bandte paa sin malebariske Maade⁸, kunde han godt le. Det var værst med Skammen! – –
»Du skulde tage dig en Kærest,« sagde Jens. »Hun er saa blød som en Fugleunge, og saa varmer hun gennem Klæder og alting.«

Men Pelle havde andre Ting for – han vilde lære at svømme. Han vilde kunne alt, hvad Bydrengene kunde, og erobre sin Plads blandt dem tilbage. Nogen Førerstilling drømte han ikke længer om⁹. Saa holdt han sig til Flokken, hummede sig lidt naar de skosede altfor stærkt – og kom igen; tilsidst blev de vant til ham.

Hver Aften satte han i Løb mod Havnen. Syd for det store Bækken, som man nu var i Gang med at pumpe tomt, var der altid fuldt af Læredrenge¹⁰ i Skumringen; de sprang nøgne om mellem Stenene, og svømmede i sladrende Flokke ud mod Vest hvor Himlen endnu glødede af Solnedgangen. Langt ude var der en Undervandsklippe hvor de lige kunde bunde, der hvilede de inden de gjorde Turen tilbage; deres mørke Hoveder rugede paa det røde Vand som sladrende Søfugle.

Pelle gjorde Turen med udad for at vænne sig til Dybet, der endnu bestandig vilde nappe ham i Benene. Naar Havet blomstrede var det som at svømme blandt Roser; hele det let slimede Blomsterflor, som Dybets Vækster havde slynget op paa Overfladen, glødede i Aftenskæret og gled lindt om hans Skuldre, og langt ude i Vest laa Lykkelandet i en mægtig Lysport, eller med gyldne Sletter der strakte sig helt ind i Uendeligheden. Det laa og lyste med en egen Dragen¹¹, saa han glemte sine Ævners Begrænsning, og svømmede længer ud end han havde Kræfter til. Og naar han vendte om og i for voldsomme Tag skød det blomstrende Lag til Side, gloede Vandet sort paa ham og Dybets Rædsel slog sammen over ham.

Bind 3 – Den store kamp, kapitel 10 – Mødet med Ellen

Hos Stolpes kom han ofte – mærkværdig nok traf hans Besøg altid sammen med at Ellen havde fri. Saa fulgtes de hjem og gik og talte alvorligt. Der var ingen Storm over nogen af dem – de færdedes som om de havde et langt Liv foran sig. Sin Hidsighed svaalede han i Kampen mod Meyer¹², Ellens Væsen var han sikker paa, saa utilnærmelig hun var. Noget i ham sagde, at hende skulde det være og hende blev det. Hun var en af de Naturer der har svært ved at sprænge Hylsteret og aabne for Frugten; men han følte at noget groede for ham inde bag hendes lukkede Væsen, og blev ikke utaalmodig.

En Aften havde han fulgt hende til Porten som sædvanlig, de stod og sagde Godnat. Hun gav ham Haanden paa sin kejtede forbeholdne Maade, der i Grunden lige saa godt kunde betyde Uvilje – og vilde saa gaa op.

»Mon vi skal blive ved at gaa saadan hele vort Liv?« sagde Pelle smilende og holdt fast om hendes Fingre. »Du holder jo alligevel af mig.«

Hun stod lidt, stenhaard i Udtrykket; saa rakte hun ham Munden og kyssede ham, mekanisk som et Barn kysser – med tæt lukkede Læber. Hun var allerede paa Vej ind men styrtede pludselig ud, rev ham til sig og kyssede ham hæftigt, tøjlesløst¹³. Der var noget saa voldsomt, næsten fanatisk vildt over hendes Handling, at han blev helt forstumlet; han kendte hende ikke igen. Og da han kom til sig selv, var hun allerede paa Vej op ad Køkkentrappen. Han stod der blændet som efter en Ildregn, og hørte hende løbe som var hun forfulgt.

Fra den Dag var hun en anden. Hendes Kærlighed var som Vaaren der springer ud paa én Nat! hun kunde ikke undvære ham en Dag til Ende; naar hun var ude og gjorde Indkøb, kom hun løbende op i *Arken*¹⁴. Hendes Væsen havde sprængt det træge¹⁵ bort, over hendes Handlinger og Bevægelser var der Spænding; de kom som smaa Udbrud indefra. Hun talte ikke meget; naar de mødtes, trykkede hun

⁸ Bandte på sin malebariske måde = bandede på sin uforståelige måde. Malabarisk efter Malabarkysten i Indien.

⁹ Pelle har før været en slags leder blandt bydrengene indtil han tæskede drengen fra den fine familie og blev sendt op på Rådhuset

¹⁰ Læredrenge = drenge, der er i lære i et håndværksfag, lærlinge

¹¹ Dragen = tiltrækning

¹² En arbejdsgiver, som Pelle har været ansat under, og som er vred over, at Pelle opfordrer til, at arbejderne skal organisere sig

¹³ Tøjlesløst = løssluppet, frit

¹⁴ Arken = navnet på en gammel faldefærdig kaserne, som Pelle bor i

¹⁵ Træge = langsommelige

sig hæftigt ind til ham som for at dulme en Pine, og skjulte sit Ansigt; tvang han det frem, holdt hun standhaftigt Øjnene lukkede. Saa aandede hun dybt ud og satte sig hen, sad smilende og nynnede til hans Tale – og såå paa ham!

Det var som hun fordybede sig i hans indre Væsen; og Pelle der trængte til at finde og føle sit eget, vandt tryk Glæde ved hendes Selskab. Han havde i alt hvad der rejste sig om ham famlet efter sin indre Person for naturlig Støtte, lyttet angst til hvad der steg op derinde fra, og uden at vide det tvivlet og spurgt. Og nu bekræftede hun noget, saa trygt hun hang sig ved hans Arm og tav og blot stirrede – til hendes Stirren vibrerede som et stolt Raab inde i ham selv og han følte sig uendelig rig. Hun talte jo med noget inde i ham, naar hun stirrede saa tankefuld! Men hvad hun sagde, fik han ikke at vide – og hvad Svar hun fik. Naar han rev hende ud af hendes fortryllede Stirren med Spørgsmaal, sukkede hun blot som en vaagnende og kyssede ham.

Ellen var trofast og uegennyttig¹⁶, og meget afholdt i sin Plads¹⁷. Nogen egenlig Fremfærd syntes der ikke at være i hende; hun længtes efter at blive hans – det var det hele! Men Fremtiden fødtes paa Pelles egne Læber af hendes drømmende Stirren, som var det hende der indgav ham de lyse Ord. Og saa lyttede hun med et fjærnt Smil – som til noget dejligt; selv lod hun ikke til at skænke den en Tanke. Der var en indre Hengivelse over hende, der virkede som Undervarme paa Pelle, saa han stak Hovedet langt frem i Lyset. Det var denne faste Fromhed i hendes Væsen, der fik Familien til drillende at kalde hende hellig.

¹⁶ Uegennyttig = uselvvisk

¹⁷ Afholdt i sin plads = Ellen har plads i huset hos en anden familie, hvor hun passer børn, gør rent etc. Afholdt = de sætter pris på hende.